

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบริหารงานห้องสมุดในการส่งเสริมการอ่านของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนวัดลำด้อยต้ง สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร จึงขอนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำแนก ได้ดังนี้

1. หลักการ แนวคิด ที่เกี่ยวกับการบริหารงานในสถานศึกษา
2. การอ่านและการส่งเสริมการอ่าน
 - 2.1 ความหมายของการอ่าน
 - 2.2 ทฤษฎี แนวคิดเกี่ยวกับการอ่าน
 - 2.3 ความสำคัญและประโยชน์ของการอ่าน
 - 2.4 ปัญหาของการอ่านและการส่งเสริมการอ่าน
3. บทบาทของห้องสมุดโรงเรียนต่อการส่งเสริมการอ่าน
4. การบริหารงานห้องสมุดในการส่งเสริมการอ่าน
 - 4.1 การจัดการห้องสมุด
 - 4.2 การสอนวิธีการใช้ห้องสมุด
 - 4.3 การใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอน
 - 4.4 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน
5. ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนวัดลำด้อยต้ง
6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยในต่างประเทศ
7. กรอบแนวคิดของการวิจัย

หลักการ แนวคิด ที่เกี่ยวกับการบริหารงานในสถานศึกษา

การบริหารเป็นสิ่งที่มืออยู่กับสังคมมนุษย์มาแต่เดิม เหตุว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ชอบอยู่ร่วมกัน และเมื่อรวมกันอยู่เป็นหมู่แล้วจะมีหัวหน้าปกครองดูแลช่วยเหลือเพื่อประโยชน์สุขของสังคมนั้น (สมพงษ์ เกษมสิน. 2526 : 23 อ้างถึงในรัตนานันต์. 2546: 9) ในการดำเนินงานขององค์การใด ๆ การบริหารมักจะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่ององค์การรูปนัย (Formal organization) ผู้นำ (Leader) งาน (Task) และกลุ่มผู้ร่วมงาน (Work group) ซึ่งเรียกรวมกันว่าสังคมการอยู่รวมกันของมนุษย์ยอมอาศัยบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหลักหรือแกนนำ เพื่อให้กลุ่มอยู่รวมกันได้อย่างปกติสุข มีประสิทธิภาพเพียงใด ขึ้นอยู่กับ “พฤติกรรมผู้นำหรือการเป็นผู้นำ” ซึ่งหมายถึงความสามารถของผู้นำในอันที่จะทำให้ผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ปฏิบัติงานให้กลุ่มด้วยความเสถียร กระตือรือร้นและมั่นใจ

ในสถานศึกษาหนึ่ง อาจมีผู้นำอยู่หลายระดับ แต่ผู้นำเหล่านั้นต้องขึ้นตรงต่อผู้นำหรือผู้บริหารที่เป็นหัวหน้าสูงสุดเพียงผู้เดียวในสถานศึกษาหนึ่งผู้นำสูงสุดคือ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียน บุคคล ในตำแหน่งเหล่านี้จึงมีฐานะและบทบาทที่สำคัญที่สุด

1. องค์ประกอบของการบริหาร

ไลเคิร์ท (Likert :1961 : 223 – 233 อ้างถึงในรัตนานันต์. 2546: 13) มีความเชื่อมั่นว่าในระบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพจะต้องเป็นการบริหารที่ได้ทั้งคนและงาน ซึ่งต้องเกิดจากองค์ประกอบของการบริหาร 6 ประการ คือ

1. ภาวะผู้นำ
2. การจูงใจ
3. การติดต่อสื่อสาร
4. การตัดสินใจ
5. การกำหนดเป้าหมาย
6. การควบคุมการปฏิบัติงาน

2. ความหมายของการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาเป็นการดำเนินการ การควบคุม การจัดบริการเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ในโรงเรียนซึ่งเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอัน ได้แก่ ครู นักเรียน หลักสูตร แบบเรียน อุปกรณ์ กิจกรรม บริการต่างๆ งานบริหาร โรงเรียนนั้นตามปกติผู้บริหารมักจะจัดรูปงานในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน หรือถ้าจะมีการจำแนกประเภทแตกต่างกันออกไปบ้างก็ขึ้นอยู่กับขนาดของโรงเรียน ลักษณะของงาน และความคิดเห็นของผู้บริหารแต่ละคน

การบริหารโรงเรียนเป็นภารกิจที่สำคัญของผู้บริหารโรงเรียน และบุคลากรในโรงเรียน ที่จะต้องร่วมกันดำเนินงานของโรงเรียนให้เป็นไปตามเป้าหมาย เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการบริหารงานสถานศึกษาดังนี้

วิลโล ธนวิวัฒน์ (2541 : 16) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียน ก็คือ การดำเนินกิจกรรม ภายในโรงเรียน โดยกลุ่มบุคคลหลายฝ่าย เพื่อให้ให้นักเรียนมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และสติปัญญา ตลอดจนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป

สมศักดิ์ คงเที่ยง และอัญชลี โพธิ์ทอง (2542 : 235) กล่าวว่า การบริหาร สถานศึกษา เป็นการดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาในทุกด้านเพื่อให้แก่นักเรียนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ใน หลักสูตร กล่าวคือ มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีชีวิตที่ สงบสุขและเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 8) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นภารกิจ หลักของผู้บริหารที่ต้องกำหนดแบบแผน วิธีการ ขั้นตอนต่างๆในการบริหารงานอย่างมีระบบโดย ใช้ศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินงาน โดยการนำเอาเทคนิควิธีการกระบวนการบริหารที่เหมาะสมมาใช้ ให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย

อนันต์ สิริภัสราภรณ์ (2547 : 25) ได้กล่าวถึงการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านการบริหารงานทั่วไป ตามหลักการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ซึ่งเป็นการบริหารจัดการสมัยใหม่ ไว้ว่า การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Management to Results) คือ การบริหารที่มุ่งเน้นสะท้อนผลงาน ให้ออกมาเป็นรูปธรรม ผลการประเมินนี้จะนำมาใช้ในการตอบคำถามถึงความคุ้มค่าในการทำงาน ใช้แสดงผลงานต่อสาธารณะและเพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงานให้ดียิ่งขึ้นการบริหารมุ่ง ผลสัมฤทธิ์จะเน้นที่ผลลัพธ์ของงาน โดยจะให้ความสำคัญกับการกำหนดพันธกิจ และวัตถุประสงค์ ของโครงการ / งานเป้าหมายที่ชัดเจน การกำหนดผลผลิตและผลลัพธ์ที่ต้องการของทุกโครงการ ในองค์กรนั้นให้สอดคล้องกันไปในทางเดียวกับภารกิจและวัตถุประสงค์ขององค์กร มีการ กำหนดตัวชี้วัดผลการทำงานหลักไว้อย่างชัดเจน โดยใช้หลักความประหยัด ความมีประสิทธิภาพ ความมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นจากความหมายของการบริหารสถานศึกษาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การบริหาร สถานศึกษา หมายถึง การแสดงออกในการกระทำ หรือในทางความคิด เรื่องงานทุกด้านใน สถานศึกษาเพื่อให้งานในความรับผิดชอบและเกี่ยวข้องได้บรรลุจุดหมายตามที่กำหนดไว้ โดย นักเรียน มีคุณสมบัติตามที่หลักสูตรต้องการ

ส่วนภารกิจของผู้บริหาร ประสพ แสนคำเครือ (2535 : 43) ได้กล่าวว่า บริหารงานวิชาการ เช่น บริหารหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของโรงเรียน บริหารบุคลากร ได้แก่ กระบวนการจูงใจคนให้ทำงานเป็นประโยชน์แก่โรงเรียนโดยตัวเองพอใจที่จะทำงานนั้นๆ ด้วย ข้อนี้ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดที่จะให้เป้าหมายของโรงเรียนเป็นไปได้ บริหารธุรการอันถือเป็นงานบริหารที่จะเอื้อความสะดวกสบายให้สมาชิกในโรงเรียน บริหารกิจการนักเรียน ซึ่งคำนึงถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดให้แก่นักเรียน เพื่อส่งเสริมวิชาการและอยู่ร่วมกันอย่างสอดคล้องกับสังคมจริง ๆ มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ข้อนี้ผู้บริหารการศึกษาหลายท่านกล่าวสนับสนุนกันว่า เป็นงานที่เสริมพลังกำลังให้แก่โรงเรียน เพราะโดยความจริงแล้วกำลังที่สำคัญอย่างยิ่งของโรงเรียนก็คือตัวนักเรียนนั่นเอง การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนที่ดีย่อมตระหนักเสมอว่าโรงเรียนกับชุมชนนั้นเป็นฝาแฝดซึ่งกันและกัน ภารกิจของโรงเรียนจะบรรลุเป้าหมายอย่างดีจำเป็นต้องมีการประสานสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนงานในข้อนี้จึงเปรียบเหมือนการสร้างมิตรภาพกับเพื่อนบ้านเพื่อคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545 : 24) กำหนดการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ไว้ดังนี้

1. ด้านวิชาการ
2. งบประมาณ
3. การบริหารงานบุคคล
4. ด้านการบริหารงานทั่วไป

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545) กล่าวถึงงานวิชาการเป็นหัวใจของการบริหารโรงเรียน

การบริหารงานวิชาการ เป็นงานเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการสอน งานกิจกรรมนักเรียน งานสื่อ ห้องสมุดและเทคโนโลยีการศึกษา การวัดประเมินผลและมาตรฐานคุณภาพทางวิชาการของโรงเรียน การพัฒนาวิชาชีพครู การบริหารทางวิชาการของโรงเรียน งานวิชาการกับชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในการจัดการศึกษาทุกระดับ งานด้านวิชาการนับเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการบริหารการศึกษาในโรงเรียนก็เพื่อตอบสนองความสำเร็จของผลงานทางวิชาการหรือการเรียนการสอน โดยจุดมุ่งหมายของการบริหารงานวิชาการอยู่ที่การสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพมีความรู้ มีจริยธรรม และมีคุณสมบัติที่ต้องการ ดังนั้น การบริหารงานด้านวิชาการ จึงเป็นงานที่สำคัญของผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องรับผิดชอบในการใช้หลักการในการบริหารงานด้านนี้อย่างมี

ประสิทธิภาพ วิธีการจัดการหรือบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมักนิยมกระจายอำนาจ และความรู้และวิธีการใหม่ๆ ทำให้องค์กรบริหารหรือโรงเรียนก้าวหน้าต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง แต่ขณะเดียวกันผู้บริหารซึ่งต้องรับผิดชอบทุกสิ่งทุกอย่างในองค์กรจะยังคงมีอำนาจในการตัดสินใจ (Decision Making) ในปัญหาใด ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการบริหารงานด้านวิชาการไว้ ดังเช่น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 123) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กระบวนการบริหารกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผน การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

สมคิด บางโม (2544 : 185) การบริหารวิชาการ หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างภายในโรงเรียนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้การศึกษาของเด็กให้มีคุณภาพสูง

จากความหมายต่าง ๆ ข้างต้นของการบริหารงานวิชาการสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารงานที่เป็นภารกิจหลักของโรงเรียน เป็นงานที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุผลตามที่หลักสูตรกำหนด โดยการพัฒนาให้นักเรียนในมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

การอ่านและการส่งเสริมการอ่าน

ในปัจจุบันการอ่านเป็นกิจกรรมสำคัญยิ่งในการดำรงชีวิต ซึ่งตรงกันข้ามกับสมัยก่อนที่คนทั่วไปยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการอ่านมากนัก ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ อ้างถึงในกัลยา ขวนมาลัย. 2539 : 2) ได้เคยแสดงความเห็นเกี่ยวกับการอ่านไว้ว่า นักศึกษาของเราไม่ค่อยอ่านหนังสือ เรามันร่ำพันกันทั่วไป สิ่งแรกของแผนภาษาไทยจึงควรเป็น การสอนให้รู้จักหนังสือ รู้จักอ่านจนคิดเป็นนิสัยอ่านเร็วและอ่านอย่างคนฉลาด

1. ความหมายของการอ่าน

คำว่า การอ่าน มีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546:900) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การอ่าน เป็นคำกริยา หมายถึง ว่าตามตัวหนังสือ ถ้าออกเสียงด้วยเรียกว่า อ่านออกเสียง ถ้าไม่ต้อง

ออกเสียง เรียกว่า อ่านในใจ สังเกตหรือพิจารณาเพื่อให้เข้าใจ เช่น อ่านสีหน้า อ่านริมฝีปาก อ่านในใจ ดีความ เช่น อ่านรหัส อ่านลายแทง คิด นับ (ไทยเดิม)

ซินส์ (Zintz. 1975 : 575) ได้กล่าวว่า การอ่าน คือ การเก็บรวบรวมความคิดจากสิ่งพิมพ์
เกรย์ (Gray. 1984 : 10 – 11) ได้กล่าวว่า การอ่าน คือ การเข้าใจของผู้เขียนและ
ของสิ่งพิมพ์นั้น ๆ จับแนวความคิดจากกลุ่มคำและความหมายต่าง ๆ จากกลุ่มคำนั้น และย้าว่า
การอ่าน คือ ประสบการณ์ของผู้อ่านที่ช่วยทำให้เกิดทักษะ และจัดได้ว่าการอ่านเป็นกระบวนการ
4 ระดับ คือ

ขั้นที่ 1 การรับรู้

ขั้นที่ 2 ความเข้าใจความคิดรวบยอด

ขั้นที่ 3 การตัดสินใจ การคิดเหตุผล

ขั้นที่ 4 การนำความคิดใหม่ที่ได้รับมาผสมเข้ากับความรู้ที่มีอยู่

ทั้ง 4 ขั้นนี้ เกรย์ (Gray) ได้กล่าวว่า การอ่านตามลำดับขั้นนั้นจะช่วยให้ผู้อ่านมี
แนวคิดใหม่เกิดขึ้นจากประสบการณ์เดิม ความรู้เดิมที่มีอยู่รวมเข้ากับความรู้ใหม่ที่จะทำให้เกิดเป็น
กระบวนการคิดใหม่ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะอ่านตามกระบวนการทั้ง 4 ขั้น แล้วก็ตาม แต่ความรู้
ที่ได้รับอาจจะได้รับไม่เท่ากัน เพราะความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งบุคคลมีความสามารถในการ
อ่านไม่เท่ากัน

ศาสตราจารย์ คุณหญิงแม้นมาส ชวลิต (2544 : 4) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการอ่านว่า
การอ่าน คือ การใช้ศักยภาพของสมองเพื่อรับรู้ แปลความหมายและเข้าใจปรากฏการณ์ข้อมูลข่าวสาร
เรื่องราวประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึกและจินตนาการตลอดจนสาระอื่นๆ ซึ่งมีผู้แสดงออก
โดยสัญลักษณ์ที่เป็นลายลักษณ์ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อสื่อสาร การอ่านเป็นทักษะพื้นฐาน ซึ่งต้อง
เรียน เช่นเดียวกับทักษะอื่น ๆ การเรียนรู้นั้นไม่เพียงพอต้องฝึกฝนหรือพัฒนาระดับความสามารถ
ให้เพิ่มขึ้นอยู่เสมอ ให้สามารถอ่านเนื้อหาซึ่งยากและซับซ้อน ให้เข้าใจและนำมาใช้ได้ ให้เกิด
มีนิสัยรักการอ่าน รู้จักวิเคราะห์และเลือกสิ่งที่อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศรีรัตน์ เจริญกุลจันทร์ (2538 : 2) กล่าวว่า การอ่านเป็นการแปลความหมายจาก
ตัวอักษรออกมาเป็นความคิด หัวใจของการอ่าน คือ การเข้าใจความหมายของคำ

อารมณ พรมรัตน์พันธ์ (2541 : 12) กล่าวว่า การอ่าน คือ และกระบวนการทาง
สติปัญญาในการแปลความหมายของตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ให้เกิดความเข้าใจในลักษณะของเรื่อง
ที่อ่าน เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดโดยอาศัยความนึกคิดที่ถ่ายโยงจากการเรียนรู้จากประสบการณ์
เดิมมาขยายประสบการณ์ใหม่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และเกิดความคิดสร้างสรรค์เพื่อนำไปใช้
ประโยชน์การอ่านไม่ใช่การมองอ่านประโยคแต่ละประโยค หรือย่อหน้าแต่ละย่อหน้าเท่านั้น

กระบวนการที่ก่อให้เกิดความเข้าใจการผสมผสานระหว่างทักษะหลายชนิด เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ความต้องการและวิธีการของผู้อ่านเรียกว่า ศิลปะในการอ่าน

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2541 : 2) กล่าวว่าไว้ว่า การอ่านเป็นลำดับขั้นที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจความหมายของคำ กลุ่มคำ ประโยค ข้อความ และเรื่องราวของสารที่ผู้อ่านสามารถบอกความหมายได้

จากความหมายของการอ่านดังกล่าวแล้วสรุปได้ว่า การอ่านเป็นการแปลความหมายที่ได้มาจากตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

2. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการอ่าน

นักจิตวิทยา นักวิชาการศึกษา และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการอ่าน ได้แสดงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอ่าน กล่าวไว้ดังนี้

ทฤษฎีเพียเจท์ (Piaget. มปป : 74 อ้างถึงใน จีวิลักษณ์ บุญยะกาญจน. 2525 : 26) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาการอ่าน สรุปได้ดังนี้

ทฤษฎีที่ 1 ความสัมพันธ์ของพัฒนาการทางกายและจิตวิทยา ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กันนับแต่เด็กเริ่มปฏิสนธิ ได้แก่ ระบบเซลล์ประสาท และเซลล์สมอง การเลี้ยงดูของพ่อแม่

ทฤษฎีที่ 2 การช่วยส่งเสริมให้มีประสบการณ์ในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมให้แก่เด็กเพื่อส่งเสริมความเจริญเติบโตทางสติปัญญา กระบวนการเรียนรู้ และความเฉลียวฉลาด

ทฤษฎีที่ 3 การประสมกลมกลืนระหว่างการจัดประสบการณ์ทางภาษาใน ส่วนกว้างๆ เพื่อเสริมประสบการณ์และเพื่อพัฒนาในทางการอ่าน

ทฤษฎีที่ 4 เกี่ยวกับการเรียนภาษา ความจำเริ่มจากจุดสนใจเด็ก ความสนุก เพลิดเพลินความพอใจ และสนใจอยากเรียน จึงเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ จะต้องจัดกิจกรรมซ้ำ ๆ ให้เด็กเล่นเรียนอยู่บ่อย ๆ เสมอ ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และช่วยให้อยากเรียน

ทฤษฎีที่ 5 สมรรถภาพในการเรียน การอ่าน จะดีหรือไม่ดีก็ตาม มีสาเหตุมาจากปัจจัยหลาย ๆ อย่าง อาจซับซ้อนและไม่ซับซ้อน แต่เป็นปัญหาสืบเนื่องเกี่ยวข้องกัน

ทฤษฎีที่ 6 การวิเคราะห์ปัญหาเมื่อมีอะไรเกิดขึ้น เพื่อทราบสถานการณ์ขณะนั้น ครูและบรรณารักษ์จะต้องศึกษาสาเหตุ และทราบข้อมูลของปัญหาด้วย

ทฤษฎีที่ 7 วางวัตถุประสงค์ของความมุ่งหมายในเรื่องการสอนอ่าน หรือการแนะแนวการอ่านว่าจะสอนอ่านหรือนำแนวการอ่านเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางอะไร เพื่ออ่านออกอ่านได้และเลือกอ่านสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อตนได้

ศาสตราจารย์ คุณหญิงแม้นมาส ชวลิต (2544 : 7 – 8) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เกื้อกูลในการพัฒนาการอ่านดังนี้

1. สุขภาพกาย ปราศจากความเจ็บไข้ซึ่งรบกวนสมาธิในการอ่าน อวัยวะทั้ง 6 เพื่อรับรู้ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ต้องสมบูรณ์ สมองมีเนื้อเยื่อ เซลล์และระบบประสาทที่ทำงานได้ดี
2. สุขภาพจิต มีอารมณ์ดีสม่ำเสมอ เป็นกลาง ไม่ถูกรบกวนด้วยอารมณ์ร้ายหรืออารมณ์พุ่งซ่าน ซึ่งจำเป็นต้องจัดเพื่อไม่ให้รบกวนสมาธิในการอ่าน
3. สมาธิในการอ่าน ความมีใจจดจ่อต่อเรื่องที่อ่าน ตั้งใจจริงในการเรียนรู้เรื่องนั้นๆ ไม่ทอดถอนีเมื่อพบความยาก
4. ความสนใจใฝ่รู้ ซึ่งมีมาแต่กำเนิด และได้รับการส่งเสริม ได้รับการชี้แนะจากผู้ใหญ่หรือมิตรสหายเพื่อนร่วมงาน แม้กระทั่งผู้มีอายุน้อยกว่าในเรื่องที่น่าสนใจ ได้มีการนำมาใช้อยู่เสมอ
5. ทักษะการอ่านเบื้องต้น ที่เป็นพื้นฐานไปสู่การใช้ทักษะการอ่านเพื่อรับการวิเคราะห์และสังเคราะห์สาระต้องได้รับการส่งเสริมให้รู้จักจริง นำไปปฏิบัติเพื่อก้าวเข้าสู่ระดับทักษะการอ่านที่สูงขึ้น
6. ประสบการณ์ชีวิต ซึ่งจะเป็นข้อมูลสะสมเพื่อความเข้าใจในเนื้อหาของสื่อที่อ่านและฟัง
7. กิจกรรมที่เกี่วข้องในการนำความรู้ไปใช้ เช่น งานในหน้าที่ งานอดิเรก งานสังเคราะห์
8. ความสามารถในการบริหารจัดการเวลา ภายใน 24 ชั่วโมงต่อวัน ให้มีเวลาสำหรับการอ่านอย่างน้อยวันละ 15 นาที
9. สังคมการอ่าน บรรยากาศของการเรียนรู้ ความสนใจในการอ่านที่มีร่วมกันในครอบครัวในชั้นเรียนในโรงเรียนและชุมชน สังคมการอ่านจะสร้างและส่งเสริมการอ่านให้มีความหมายมากขึ้น
10. การมีแหล่งรวบรวมหนังสือหลากหลาย ครบถ้วน มีห้องสมุดที่มีประสิทธิภาพในบ้าน ในสถานศึกษา และชุมชน สามารถยืมอ่านได้ ค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้
11. การมีแหล่งผลิตหนังสือ มีสำนักพิมพ์ส่วนราชการและเอกชนที่ผลิตหนังสือที่มีคุณภาพในเนื้อหาที่จำเป็นต้องรู้ และที่ให้ความประเทืองปัญญา อารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์
12. การมีแหล่งจำหน่ายหนังสือในบริเวณใกล้บ้าน ใกล้สถานศึกษามีหนังสือสำหรับทุกวัยทุกเนื้อเรื่อง ราคาไม่สูงเกินไป ผู้สนใจสามารถขอไว้เป็นสื่อสำหรับค้นหาความรู้เป็นแหล่งประเทืองปัญญาและอารมณ์ เป็นเพื่อนคู่คิด เป็นมิตรในเรือนของแต่ละคน ปัจจุบันจะซื้อผ่านทางอินเทอร์เน็ต

13. การมีผู้แนะนำ เชิญชวนให้ใฝ่รู้และสนใจ การเข้าถึงหนังสือทุกประเภทมี โอกาสรับบริการอ่านและแนวการอ่าน โดยบรรณารักษ์ ผู้สอนที่มีคุณวุฒิตามมาตรฐานสากล
14. ได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองในบ้าน หัวหน้าหน่วยงาน
15. การมีสมาคมวิชาชีพเกี่ยวกับการผลิตหนังสือ บริการห้องสมุดและการอ่าน จัดทำเอกสาร และกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

จากทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการอ่านดังที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การอ่านเป็น เครื่องมือที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ปัจจัยที่จะต้องช่วยพัฒนาการอ่านให้เกิดประโยชน์จะต้อง สร้างเสริมให้มีประสบการณ์ จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการอ่าน และเลือกกิจกรรมที่เหมาะสม กับวัย เพื่อให้เกิดทักษะการอ่านที่สูงขึ้น

3. ความสำคัญและประโยชน์ของการอ่าน

การอ่านมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนโต และจนกระทั่งถึงวัยชรา การ อ่านทำให้รู้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งปัจจุบันเป็นโลกของข้อมูลข่าวสาร ทำให้ผู้อ่านมี ความสุขมีความหวังและมีความอยากรู้อยากเห็น อันเป็นความต้องการของมนุษย์ทุกคน การอ่านมี ประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง คือ พัฒนาการศึกษา พัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้เป็น คนทันสมัยทันต่อเหตุการณ์ และสนองความอยากรู้อยากเห็น นอกจากนั้น การจะพัฒนาประเทศ ให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้ต้องอาศัยประชาชนที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งความรู้ต่าง ๆ ก็ได้มา จากการอ่านนั่นเอง (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2542 : 11) สอดคล้องกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงบรรยายถึงความสำคัญของการอ่านหนังสือในการประชุมใหญ่สามัญ ประจำปี พ.ศ. 2530 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ (สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัด เชียงราย, 2543 : 4) สรุปได้ดังนี้

1. การอ่านหนังสือทำให้ได้เนื้อหาสาระความรู้มากกว่าการศึกษาหาความรู้ด้วย วิธีอื่นๆ อาทิ การฟัง
2. การอ่านสามารถอ่านหนังสือได้โดยไม่มีการจำกัดเวลาสถานที่ สามารถ นำไปไหนมาไหนได้
3. หนังสือเก็บได้นานกว่าสื่ออื่น ๆ ซึ่งมักมีอายุการใช้งานโดยจำกัด
4. ผู้อ่านสามารถฝึกการคิด และสร้างจินตนาการได้เองในขณะที่อ่าน
5. การอ่านส่งเสริมให้มีสมาธิ มีสมาธิมากกว่าและมากกว่าสื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ เพราะขณะอ่านจิตใจต้องมุ่งมั่นอยู่กับข้อความ พินิจพิเคราะห์ข้อความ

6. ผู้อ่านเป็นผู้กำหนดการอ่านได้ด้วยตนเอง จะอ่านคร่าว ๆ อ่านละเอียด อ่านข้ามหรืออ่านตัวอักษรเป็นไปตามใจของผู้อ่าน หรือจะเลือกอ่านเล่มไหนก็ได้ เพราะหนังสือมีมากสามารถเลือกอ่านได้

7. หนังสือมีหลากหลายรูปแบบ และราคาถูกลงกว่าอย่างอื่น จึงทำให้สมองผู้อ่านเปิดกว้างสร้างแนวคิดและทัศนคติได้มากกว่า ทำให้ผู้อ่านไม่ติดอยู่กับแนวคิดใด ๆ โดยเฉพาะ

8. ผู้อ่านเกิดความคิดเห็นได้ด้วยตนเอง วินิจฉัยเนื้อหาสาระได้ด้วยตนเอง รวมทั้งหนังสือบางเล่มสามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วย เมื่อปฏิบัติแล้วก็เกิดผลดี

นอกจากนี้ การอ่านเป็นสิ่งหนึ่งในการดำรงชีวิต เพราะการอ่านจะมีส่วนช่วยสร้างความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ผู้ใดมีความสามารถในการอ่านหนังสือเป็นพิเศษ มักจะมีโอกาสเจริญก้าวหน้าในอาชีพและชีวิตมากกว่าคนที่อ่านหนังสือได้น้อยและอ่านช้า โลกปัจจุบันเรียกว่าเป็นโลกของการอ่าน เพราะการอ่านแทรกอยู่ในกิจกรรมทุกประเภททุกแห่ง ทั้งนี้ เพราะในการสื่อสารซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวันต้องอาศัยการอ่านเพื่อความเข้าใจ การอ่านจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตของเราสิ่งที่เราต้องอ่านในชีวิตประจำวันจึงมีมากมาย เราจะต้องรู้จักเลือกอ่านจับใจความให้ได้ในเวลารวดเร็วจึงประหยัดเวลา ได้ผลการอ่านคุ้มค่า มีบางคนกล่าวว่า การอ่านหนังสือเป็นอาหารหล่อเลี้ยงร่างกาย หล่อเลี้ยงสมองถ้าต้องการให้สมองเจริญเติบโตก็ต้องอ่าน (กานต์มณี ศักดิ์เจริญ. 2546 : 89) และ นิรันดร์ จุลทรัพย์ (2545 : 16) กล่าวไว้ว่า การอ่านหนังสือเป็นการกระตุ้นการทำงานของเซลล์สมอง ทำให้กล้ามเนื้อบริเวณนั้นแข็งแรง การพัฒนาของเซลล์สมองจะปรากฏในลักษณะของรอยความจำ ยิ่งถ้ามีการอ่านทบทวนบ่อย ๆ จะช่วยให้รอยความจำมีความชัดเจนอยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะถ้าได้มีการอ่านหนังสือในตอนเช้าจะช่วยให้จำได้อย่างแม่นยำยิ่งขึ้นเพราะร่างกายได้พักผ่อนมาอย่างเพียงพอ การที่เซลล์สมองมีรอยความจำชัดเจนมากย่อมแสดงว่าประสิทธิภาพด้านความจำ การคิด และการเรียนรู้ของสมองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นลักษณะของสมรรถภาพ (Competencies) ทางเชาวน์ปัญญานั้นเอง

ปัญญาสาทกล่าวด้วยการสร้างสังคมการอ่าน ประกาศ ณ กรุงลอนดอน ระหว่างการประชุมแห่งโลกว่าด้วยหนังสือ เมื่อวันที่ 7-11 มิถุนายน 2525 ให้ความสำคัญการหนังสืออ่าน โดยสรุปได้ว่าให้รัฐบาลของทุกประเทศ องค์กร และสมาคมวิชาชีพทางหนังสือให้รับแนวคิดคือให้มีหนังสือสำหรับทุกคน และมีคนทุกคนอ่านหนังสือ และยอมรับว่าหนังสือและการอ่านเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญ และเป็นที่ยอมรับในชีวิตประจำวัน ไม่เพียงแต่ให้ประชาชนที่อ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่ต้องการให้ประชากรที่อ่านหนังสือเป็นนิสัยทั่วทุกคน (กรมวิชาการ. 2529 : 152 -

การอ่านนอกจากจะทำให้ผู้อ่านมีความรู้ ความคิด มีข้อคิดเตือนใจและความเพลิดเพลินบันเทิงใจแล้ว การอ่านยังมีความจำเป็นต่อชีวิตของทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งผู้อ่านจะได้รับประโยชน์อย่างกว้างขวาง กัลยา ขวนมาลัย (2539 : 8-9) ได้สรุปประโยชน์ของการอ่านไว้ดังนี้

1. ช่วยให้เข้าใจชีวิตมากขึ้น โดยศึกษาชีวิตหลาย ๆ แบบจากหนังสือเป็นการเรียนรู้ชีวิตทางอ้อม เนื่องจากในชีวิตจริงเราไม่สามารถพบความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ได้ทั้งหมด จึงต้องอาศัยการอ่านจากประสบการณ์ของผู้อื่นที่ถ่ายทอดออกมาเป็นตัวอักษรและหนังสือ

2. ช่วยให้เป็นผู้รอบรู้ เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ เพราะหนังสือจะบันทึกเรื่องราวของอดีต ปัจจุบัน บางเรื่องยังทำนายเหตุการณ์ในอนาคตด้วย เรื่องราวที่บันทึกไว้มีหลายเรื่อง เช่น ประเพณี วัฒนธรรม สังคม การเมืองและศาสนา รวมทั้งสภาพความเป็นอยู่ของคนในสมัยก่อน ดังมีคำกล่าวว่า วรรณคดีหรือวรรณกรรมเปรียบเสมือนกระจกที่สะท้อนภาพของสังคมแต่ละสมัย ให้เราอ่านได้เรียนรู้ว่าคนในสมัยนั้นมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างไร

3. ช่วยให้เป็นผู้ที่มีความคิดกว้างไกล มีเหตุผล เนื่องจากหนังสือส่วนใหญ่ได้บันทึกความคิดเห็นของผู้เขียนไว้ ซึ่งจะช่วยขยายความคิดเราให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทำให้เป็นคนที่มีเหตุผลดี

5. เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน

6. ช่วยพัฒนาตนเองและสังคมให้ดีขึ้น การอ่านทำให้เป็นคนทันโลกทันเหตุการณ์ รู้ถึงเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และสามารถปรับตัวได้ดี สามารถเผชิญสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ด้วยความมั่นใจ

7. เป็นการสนองความต้องการความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ ทำให้ได้รู้ในสิ่งที่อยากรู้ทั้งช่วยยกระดับความคิด จิตใจ ภูมิปัญญาให้สูงขึ้น

8. เป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนาทักษะทางภาษาให้ดีขึ้น การอ่านมากก็ทำให้รอบรู้ มีข้อมูลต่าง ๆ มาก ย่อมมีส่วนพัฒนาทักษะการเขียน การพูดให้ดีขึ้นได้

9. ทำให้ผู้อ่านเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทั้งยังสร้างเสริมบุคลิกภาพให้เป็นผู้ที่สามารถเผชิญสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ด้วยความมั่นใจ

10. ช่วยเร้าความสนใจ เราสามารถเลือกอ่านหนังสือที่เหมาะสมกับอารมณ์และรสนิยมของเราได้ ซึ่งทำให้ได้รับความสุขและเป็นเครื่องมือให้เราพอใจโลกที่เราอาศัยอยู่นี้

จากความสำเร็จและประโยชน์ของการอ่านดังที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า การอ่านเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิต และเป็นหัวใจสำคัญในการเรียนรู้ ทั้งในการเรียนรู้ทางวิชาการ และการรับรู้

เทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงและเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว อันจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น

4. ปัญหาของการอ่านและการส่งเสริมการอ่าน

4.1 ปัญหาของการอ่าน

โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มักอยากรู้อยากเห็น เพราะฉะนั้นจึงมักจะชอบอ่าน แต่มีหลายคนที่ไม่ชอบอ่านอาจจะเกิดจากสาเหตุหลายประการ ดังเช่น ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. (2542 : 26 – 28) ได้สรุปปัญหาของการอ่าน ไว้ดังนี้

1. ไม่รักการอ่าน เพราะตั้งแต่เล็กๆ นั้นไม่ได้รับการปลูกฝังให้รักการอ่าน พ่อแม่ผู้ปกครองไม่รักการอ่าน จึงมองไม่เห็นความสำคัญของการอ่าน หรืออาจจะเนื่องมาจากพ่อแม่ไม่มีเวลาจะฝึกฝนให้ลูกรักการอ่าน นอกจากนั้นอาจจะสนใจอย่างอื่นมากกว่าการอ่าน หรืออาจจะชอบดูโทรทัศน์มากกว่าการอ่าน

2. ไม่มีหนังสืออ่าน โรงเรียนบางโรงเรียนอาจจะไม่ค่อยมีหนังสือให้เด็กอ่าน ห้องสมุดมีหนังสือน้อย โดยเฉพาะโรงเรียนที่อยู่ตามชนบท หนังสือที่มีอาจจะเป็นหนังสือที่มีน่าสนใจรูปภาพไม่สวย รูปเล่มไม่น่าอ่าน เนื้อหาไม่น่าสนใจ และอาจจะยากเกินไปสำหรับเด็ก

3. อ่านไม่ออก อาจเป็นเพราะความรู้น้อย เช่น เด็กบางคนอยากอ่านแต่อ่านหนังสือไม่ออกเลยทำให้ไม่อยากอ่าน หรืออยากอ่านหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษแต่อ่านไม่ออก เพราะรู้ศัพท์น้อยเป็นต้น

4. สุขภาพไม่แข็งแรงเป็นอุปสรรคต่อการอ่าน เช่น เป็นอัมพาตสายตาไม่ดี โรคทางสมอง เป็นต้น

5. สายตาสั้น สายตาวาวหรือเอียง ไม่มีแว่นสายตา

6. ครูและบรรณารักษ์ไม่ส่งเสริมการอ่าน ไม่จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

7. ไม่มีเงินซื้อหนังสืออ่าน เนื่องจากเศรษฐกิจไม่ดีจึงต้องซื้อของที่จำเป็นต่อชีวิตมากกว่าที่จะซื้อหนังสืออ่าน

8. สนใจสื่ออื่นๆ มากกว่าการอ่าน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

9. ไม่มีเวลาอ่านอาจจะเนื่องจากต้องทำงานหาเลี้ยงชีพด้วยความเหน็ดเหนื่อย

10. อายุมาก สายตาไม่ดี ทำให้มองตัวหนังสือไม่ชัดเจน จึงไม่ชอบอ่าน

11. หนังสือไม่น่าสนใจ ไม่เหมาะกับผู้อ่าน

12. ไม่มีสถานที่อ่านที่เหมาะสม บรรยากาศไม่น่าอ่าน โรงเรียนไม่มีห้องสมุด หรือมีห้องสมุดแต่ไม่ดี

13. เป็นคนพิการ ไม่สามารถหยิบจับหนังสืออ่านด้วยตนเองได้

ซึ่งสอดคล้อง กับถณอมวงศ์ ถ้ายอดมรรคผล (2537 : 11 – 14) ที่ได้กล่าวถึง ปัญหาของการอ่านสรุปได้ดังนี้

1. ไม่อ่าน
2. อ่านไม่ออก
3. ไม่มีหนังสืออ่าน
4. ไม่มีเวลาอ่าน
5. อ่านช้า
6. อ่านไม่เข้าใจ
7. อ่านแล้วไม่เกิดประโยชน์

จากการศึกษาปัญหาการอ่านดังกล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า การอ่านโดยทั่วไปมี ปัญหาเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ หลายประการ เช่น ห้องสมุดไม่มีหนังสือน่าสนใจให้อ่าน ครูและ บรรณารักษ์ไม่ส่งเสริมการอ่าน โรงเรียนไม่มีห้องสมุดหรือมีแต่ไม่ดี เป็นต้น

4.2 การส่งเสริมการอ่าน

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ในพิธีเปิดงานปีหนังสือแห่งชาติ พ.ศ. 2515 และงานแสดงการพิมพ์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 3 ณ อาคารสร้างใหม่ของโรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าวเมื่อ วันศุกร์ที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2515 ความว่า

...หนังสือเป็นเสมือนคลังที่รวบรวมเรื่องราว ความรู้ความคิดวิทยาการทุกด้าน ทุกอย่างซึ่งมนุษย์ได้เรียนรู้ ได้คิดอ่านและเพียรพยายามบันทึกรักษาไว้ด้วยลายลักษณ์อักษร หนังสือแพร่ไปถึงที่ใดความคิดก็แพร่ไปถึงที่นั่น หนังสือจึงเป็นสิ่งที่มีความและมีประโยชน์อัน ประมาณมิได้ ในแง่ที่เป็นบ่อเกิดแห่งการเรียนรู้ของมนุษย์...

จากพระราชดำรัสดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า หนังสือเปรียบเสมือนขุมทรัพย์อัน มหาศาลเป็นคลังรวบรวมความรู้ ความคิด วิทยาการต่าง ๆ บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรให้ ผู้อ่านหยิบฉวยอ่านได้ทุกเมื่อ แต่สภาพการอ่านของคนไทยในช่วงทศวรรษนี้มีอัตราการอ่าน หนังสือหรือการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองนั้นอยู่ในระดับต่ำมากเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ดังนั้น สังคมจึงควรตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ช่วยกันฟื้นฟูปรับเปลี่ยน ทัศนคติใหม่คือการสร้างนิสัยรักการอ่านของประชาชนในชาติ แต่การอ่านมิใช่ทักษะที่เกิดขึ้นเอง โดยธรรมชาติต้องเรียนและฝึกฝนจนเกิดเป็นนิสัย การสร้างนิสัยรักการอ่านจึงเป็นหน้าที่ของทุกคน ได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง โรงเรียนและชุมชน ที่จะช่วยกันส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อ่านเห็น ความสำคัญของการอ่านและมีนิสัยรักการอ่านที่ยั่งยืนให้แก่เด็ก นอกจากนี้ สุขุม เฉลยทรัพย์ (2529 : 184, 189 - 190) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมการอ่าน ว่าเป็นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อมุ่ง

สนับสนุนทักษะต่าง ๆ ที่จะช่วยให้คนเกิดอยากรู้อยากอ่านจนเกิดเป็นนิสัยรักการอ่าน และนิสัยดังกล่าวจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างกว้างขวาง อันจะส่งผลต่อการประสบผลสำเร็จในการดำรงชีวิตของบุคคลนั้นๆ นอกจากนี้การส่งเสริมการอ่านมีจุดมุ่งหมายหลัก 5 ประการ คือ

1. เพื่อป้องกันการลืมนหนังสือ
2. เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เพิ่งอ่านหนังสือออก
3. เพื่อกระตุ้นให้สนใจการอ่านให้มากขึ้น
4. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในระบบ โรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน
5. เพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน

การเสริมสร้างการอ่านเป็นหน้าที่ของทุกคนต้องช่วยกันเสริมสร้างการอ่านของเด็ก ศาสตราจารย์ คุณหญิงแม้นมาส ชวลิต (2544 : 15 – 16) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. สนับสนุนให้เด็กสนใจใฝ่รู้
2. ส่งเสริมสุขภาพเพื่อความเจริญของร่างกายและสมอง
3. ส่งเสริมสนับสนุนประสบการณ์ชีวิต เช่น การเล่น การออกกำลังกาย การท่องเที่ยว เป็นต้น
4. ส่งเสริมทักษะ ฟัง พูด ถาม อ่าน เขียน คิด ทำ (ส – จิ – ปุ – ลิ)
5. จัดสภาพแวดล้อมตามอัธยาศัย ให้มีเวลาอ่านหนังสือบ้าง พยายามหาหนังสือไว้ที่บ้านหรือให้เด็กไปชมร้านหนังสือ
6. ส่งเสริมการทำกิจกรรมที่ใช้ความรู้จากการอ่าน
7. สร้างบรรยากาศที่รื่นรมย์ในบ้าน ในสถานศึกษา ทำให้ทุกคนมีความสุข มีความปลอดภัยในชีวิต เอื้ออาทรต่อกัน

นอกจากนี้บุคคลที่เกี่ยวข้องในการที่จะช่วยส่งเสริมการอ่าน คือ

1. บิดามารดา ผู้ปกครอง ทำเป็นตัวอย่าง ส่งเสริมการอ่าน จัดหนังสือไว้ในบ้าน ร่วมจัดห้องสมุดในบ้าน ส่งเสริมกิจกรรมที่ใช้ความรู้จากการอ่าน
2. ครูอาจารย์ ผู้บริหารโรงเรียน จัดวิธีสอนโดยใช้หนังสือและห้องสมุด ส่งเสริมการอ่านจัดห้องสมุดโรงเรียน จัดประกวดการอ่าน ให้รางวัล ให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ อันต้องให้ความรู้จากการอ่าน
3. บุคลากรในท้องถิ่น จัดห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือ จัดกิจกรรม ส่งเสริมการอ่านยกย่องนักอ่านให้ปรากฏแก่สังคม
4. สำนักพิมพ์ จัดพิมพ์หนังสือที่มีคุณภาพ ประชาสัมพันธ์สิ่งพิมพ์ ร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือที่ดี และกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

5. สมาคมครู ผู้ปกครอง สมาคมการอ่าน สมาคมภาษาหนังสือ สมาคมห้องสมุดฯ สมาคมผู้จัดพิมพ์และจำหน่ายหนังสือฯ สมาคมการศึกษา จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

6. สื่อมวลชนใช้เวลาสำหรับกิจกรรมเผยแพร่หนังสือ บริษัทภาพยนตร์และคณะกรรมการวิทยุโทรทัศน์ ทำละครจากหนังสือเป็นการกระตุ้นให้อ่าน

7. บริษัท โรงงานเอกชนจัดที่อ่านหนังสือ เผยแพร่หนังสือแก่ลูกจ้างและคนงานให้ใช้เวลาว่างเพื่อการอ่าน

สอดคล้องกับ ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 86) ได้กล่าวถึงองค์กรที่มีบทบาทในการสร้างนิสัยการอ่าน ดังนี้

1. บ้านหรือครอบครัว เป็นสถาบันที่สำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการอ่านให้เด็กรักการอ่านพ่อแม่ให้ความรักความอบอุ่น ทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต่าง ๆ ให้กับลูก เช่น เล่านิทานเล่าเรื่องหนังสือ อ่านหนังสือให้ลูกฟัง เป็นต้น

2. โรงเรียน โรงเรียนมีห้องสมุดที่น่าสนใจน่าเข้าไปอ่าน ครูและบรรณารักษ์จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต่าง ๆ ทำให้เด็กอยากเข้าไปเรียน ไปอ่าน และอยากร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูและบรรณารักษ์จัดขึ้น เช่น เล่านิทาน จัดนิทรรศการ ประกวดการเล่านิทาน แข่งขันตอบปัญหา

3. ชุมชน มีบทบาทในการส่งเสริมการอ่านด้วยการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านจัดห้องสมุดประชาชน เพื่อบริการการอ่านให้แก่ชุมชน ในห้องสมุดประชาชนควรจัดสถานที่นั่งอ่านให้เหมาะสมดึงดูดความสนใจน่าเข้าไปอ่าน บางชุมชนอาจจะจัดห้องสมุดประชาชนสำหรับเด็กโดยเฉพาะ

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ คุณหญิงแม้นมาส ชวลิต (2546 : 24 – 27) กล่าวว่าไว้ว่าเมื่อเด็กเข้าโรงเรียนแล้ว แม้ว่าทางบ้านจะส่งเสริมสนับสนุนการอ่านของเด็ก ถ้าครูและผู้บริหารโรงเรียนไม่สนใจในการอ่านหนังสือเรียน ไม่มีความเข้าใจถูกต้องว่าการอ่านจะส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กไทยได้อย่างไร เด็กก็จะไม่มีนิสัยรักการอ่าน อ่านไม่แตกฉานเท่าที่ควร เพราะขาดทัศนคติอันถูกต้องเกี่ยวกับการอ่าน ครูและผู้บริหารมีบทบาทสำคัญมากในการสร้างทัศนคติอันถูกต้องเกี่ยวกับการอ่านต้องใช้วิธีสอนและแนะนำวิธีเรียนซึ่งปลูกฝังส่งเสริมการอ่านหนังสือเพื่อค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ดังนี้

1. ผู้บริหารสนับสนุนการจัดห้องสมุดโรงเรียนและมุมหนังสือในห้องเรียน (ถ้าจำเป็น) อนุมัติให้ใช้เงินบำรุงการศึกษาหรือเงินงบประมาณแผ่นดินเพื่อซื้อหนังสือ และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในห้องสมุด นอกจากหนังสือเพื่อการเรียนการสอนในรายวิชา (ครูมีหนังสือเรียนรายวิชาเดียวกันที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ต่าง ๆ กันไว้ในห้องสมุดด้วย) ควรมี

หนังสือเสริมประสบการณ์ที่จะให้ความรู้เพิ่มเติมให้ประโยชน์ในการเสริมสร้างลักษณะนิสัย พัฒนาบุคลิกภาพ สร้างความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมและคนอื่น หนังสือนวนิยาย หนังสืออ่านสนุก ประเทืองปัญญาและกล่อมเกลาอารมณ์

2. ผู้บริหารจัดการให้มีครู อาจารย์ บรรณารักษ์ ทำงานในห้องสมุดเต็มเวลา อย่างน้อยหนึ่งคนสนับสนุนให้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน สอนวิธีใช้ห้องสมุด แนะนำการอ่าน เพื่อการศึกษาและพัฒนาบุคลิกภาพเป็นรายกลุ่มหรือรายบุคคล ชี้แจงให้ครูสอนรายวิชาเข้าใจ นโยบายของโรงเรียนที่สนับสนุนการสอนโดยวิธีบูรณาการหนังสืออื่น ๆ นอกเหนือจากหนังสือเรียน ในการสอนรายวิชานี้เน้นการสอนให้เด็กรู้จักค้นคว้าด้วยตัวเอง หัดให้รู้จักฟัง พูด อ่าน เขียน ควบคู่ไป สอนให้เด็กรู้จักถามสนับสนุนให้ถามเพื่อให้ได้ความรู้ลึกซึ้ง กว้างขวาง ให้เกิดความเข้าใจ แจ่มแจ้ง

3. ครูบรรณารักษ์ควรแบ่งเวลาสำหรับจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และ แนะนำนักเรียนให้รู้จักอ่านให้มากกว่าการทำงานเทคนิค เช่น จัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ ซึ่งต้องให้เวลามากควรหาวิธีลดเวลาทำงานในด้านนี้ลงด้วยการติดต่อกับหอสมุดแห่งชาติ เพื่อ ศึกษาเลขหมู่ ชื่อบรรณานุกรมแห่งชาติที่มีรายการหนังสือครบถ้วนตามหลักวิชา คัดลอกรายการ หนังสือที่ตรงกับหนังสือของห้องสมุด หาวิธีร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนในกลุ่มเดียวกันทำการจัด หมู่และรายการหนังสือ ทำบรรณานุกรมและครรชนีคั่นเรื่อง จัดทำมุมหนังสือ และเอกสาร สำหรับใช้ในการสอนการเรียนรายวิชา

4. กิจกรรมซึ่งจัดได้โดยไม่เสียเวลาและค่าใช้จ่ายมากนัก ได้แก่ การจัดแสดง หนังสือที่ได้รับใหม่ ทำรายชื่อหนังสือที่นำอ่าน (พร้อมบรรณนิทัศน์) ปิดไว้ที่ป้ายนิเทศ เล่านิทาน สั้น ๆ เล่าเรื่องจากหนังสือ อ่านหนังสือให้ฟังระหว่างเวลาพักรับประทานอาหาร ช่วงละ ไม่เกิน 30 นาที กิจกรรมที่ต้องใช้เวลาเตรียมค่อนข้างมากและต้องให้ผู้อื่นช่วยเหลือด้วย เช่น การจัด นิทรรศการเรื่องสำคัญ ๆ หาจัดโครงการยอคนักอ่าน ประกวดการอ่านในใจและอ่านออกเสียง ทายปัญหาหนังสือ แข่งขันคำตอบจากหนังสืออ้างอิง เป็นต้น

5. พยายามจัดกิจกรรมที่เด็กมีส่วนร่วมด้วยในฐานะของผู้จัดกิจกรรม เช่น เล่านิทานประกอบการแสดงบทบาทสมมติ ซึ่งเด็กจะต้องอ่านนิทานให้เข้าใจเรื่องและเข้าใจบทบาทตัวละครจัดนิทรรศการซึ่งอาจขอให้เด็กเขียนคำอธิบาย ช่วยจัดวางหนังสือและสิ่งของตามแผนผังที่กำหนด ได้วาที่เกี่ยวกับหนังสือ สนทนาเกี่ยวกับหนังสือ เป็นต้น การจัดกิจกรรมทำนองนี้จัดได้ เฉพาะบางโอกาสและต้องขอความร่วมมือจากครูผู้สอนรายวิชาด้วย

6. ช่วยเด็กในการทำรายงานค้นคว้า แนะนำวิธีใช้คู่มือต่าง ๆ ในห้องสมุด สอนวิธีเขียนย่อเรื่อง และเขียนบรรณานุกรมทำรายงาน ทำให้เด็กไว้วางใจและเป็นที่ปรึกษาของ

เด็กในเรื่องการเรียนหรือเรื่องส่วนตัวที่เด็กไม่อยากเปิดเผยกับผู้ปกครอง แต่ก็อาจแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง จัดทำแฟ้มประวัติส่วนตัวของเด็ก ในแฟ้มจะบันทึกเรื่องที่เด็กสนใจ ปัญหาที่เด็กประสบระดับพัฒนาการการอ่านหนังสือที่ได้แนะนำให้อ่าน พยายามช่วยเหลือให้เด็กสามารถแก้ปัญหาของตนเองได้และพัฒนาการอ่านของตนได้

7. สร้างบรรยากาศในห้องสมุดให้เป็นที่น่าสนใจ เชิญชวนให้เข้าไปใช้ ความเป็นกันเองแต่ไม่เสียระเบียบ ให้มีหนังสือใหม่ ๆ อยู่เสมอ จัดแสดงหนังสือใหม่ หนังสือซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรายวิชา หนังสือซึ่งแก้ปัญหาวางประการของเด็ก หนังสือที่สนุก น่าอ่าน ระเบียบของห้องสมุดไม่ควรเคร่งครัดเกินไป เขียนและปิดประกาศระเบียบไว้ในที่ซึ่งเด็กเห็นได้ชัด ชี้แจงให้เข้าใจ และให้มีการปฏิบัติตามโดยละมุนละม่อม ตกแต่งห้องสมุดด้วยสิ่งสวยงามสะอาดตา แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นของราคาแพง เช่น ต้นไม้ในกระถางดินที่ล้างสะอาดตา ดอกไม้และตุ๊กตาที่นักเรียนทำ ผลไม้แห้งรูปร่างแปลก ๆ ที่หาได้ในท้องถิ่น เครื่องมือดินเผา เครื่องจักสานที่ทำขึ้นในท้องถิ่น เป็นต้น ข้อสำคัญต้องรักษาสภาพให้สะอาด ปราศจากฝุ่น และไม่ดูทรุดโทรม

8. ครูบรรณารักษ์เป็นเครื่องดึงดูดเด็กให้เข้าห้องสมุดได้อย่างดี ควรเข้าใจเด็ก ยิ้มแย้มแจ่มใสเต็มใจช่วยเหลือ รักการอ่าน และพยายามหาเวลาอ่านหนังสือให้มากและหลากหลาย เพื่อให้สามารถแนะนำหนังสือที่ดีและเหมาะสมให้แก่เด็ก มีสัมพันธภาพอันดีกับผู้บริหาร เพื่อนครูและเจ้าหน้าที่ทุกระดับในโรงเรียน

จากการศึกษา เรื่องการส่งเสริมการอ่าน ดังกล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การส่งเสริมการอ่านมีความสำคัญ เพราะการอ่านมิใช่ทักษะที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่ต้องมีการส่งเสริมสนับสนุนกระตุ้นและจูงใจให้เกิดอยากรู้อยากเห็นอยากอ่านจนเป็นนิสัย ซึ่งก็เป็นหน้าที่ของทุกคน ได้แก่ โรงเรียน บ้านและชุมชน ที่จะมีการส่งเสริมสนับสนุนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จนนักเรียนเกิดนิสัยรักการอ่านและรู้จักแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต

บทบาทของห้องสมุดโรงเรียนต่อการส่งเสริมการอ่าน

การศึกษาของคนไทยในปัจจุบัน เป็นการศึกษาที่จัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน หลักสูตรจึงเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา และปัจจุบันเทคโนโลยีและวิชาการของโลกก้าวหน้ามาก ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกไม่ว่าจะเป็นความเจริญด้านวัตถุ ความรู้ ข่าวสาร ข้อเสนอเทศ ศิลปวัฒนธรรม แม้กระทั่งเทคโนโลยีก็แพร่กระจายไปอย่างไม่มีพรมแดนขวางกั้น ดังคำพูดที่ได้ยินกันจนชินหูว่าเป็นโลกาภิวัตน์การจัดการศึกษาต้องหันมาเน้นที่วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยมีการจัดสถาบัน

ห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นแหล่งความรู้ หรือศูนย์วิชาการที่สมบูรณ์ (เจลิยว พันธุ์สิดา. 2539 : 9) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้นำทางการศึกษาบางท่านที่เห็นว่า ห้องสมุดโรงเรียนเป็นรากฐานของการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นศูนย์กลางของโรงเรียน และหัวใจของโรงเรียน เป็นสถานที่ที่ทุกคนในโรงเรียนสามารถเลือกอ่านหนังสือและค้นคว้าความรู้ต่าง ๆ ได้โดยอิสระนอกเหนือจากการเรียนในชั้น ซึ่งจะสร้างความพอใจและสุขใจแก่ผู้ที่รักการอ่าน และการค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ห้องสมุดโรงเรียนยังช่วยให้นักเรียนรู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยการอ่านหนังสือที่ตนชอบ ทำให้ได้รับความรู้และความเพลิดเพลินอย่างคุ้มค่า ทั้งนี้ ห้องสมุดโรงเรียนจะต้องได้รับการจัดให้เป็นศูนย์กลางของการอ่านเป็นศูนย์กลางของวัสดุสิ่งพิมพ์ และโสตทัศนวัสดุที่ครูและนักเรียนต้องเข้ามาค้นคว้า เป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ โดยห้องสมุดโรงเรียนจะต้องวางโครงการจัดบริหารที่ทันสมัย และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ บริการดังกล่าว มิใช่เพียงแต่การจัดหาวัสดุสิ่งพิมพ์ให้เพียงพอแก่ผู้อ่านเท่านั้นยังรวมถึงการสอนการแนะแนวการอ่านและให้คำแนะนำอื่น ๆ อีกด้วย (กุหลาบ ปิ่นลายนาถ. ม.ป.ป. : 1)

นอกจากนี้ ห้องสมุดยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของโรงเรียนเปรียบเสมือนศูนย์การเรียนรู้และห้องสมุดที่ดีจะถือการส่งเสริมการอ่านเป็นจุดมุ่งหมายข้อหนึ่งเสมอ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการส่งเสริมการอ่านเป็นหัวใจของการบริการห้องสมุดก็ได้ โดยเฉพาะห้องสมุดในระดับประถมศึกษาจะต้องเน้นการส่งเสริมการอ่านเป็นพิเศษ เนื่องจากการเรียนในระดับประถมศึกษานั้นนับว่าได้เป็นจุดเริ่มต้นของการวางรากฐานในการอ่าน ราชูจวน อินทรกำแหง และ นวลจันทร์ รัตนกร (2521 : 11) อ้างถึงใน กรมวิชาการ (2539 : 15) ได้กล่าวไว้ว่าห้องสมุดโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนและเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งระบบที่มีการจัดมวลประสบการณ์ให้แก่ นักเรียนตามหลักสูตรใหม่ คือ มุ่งให้นักเรียนรู้จักหาวิธีเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการค้นคว้าแสวงหาความรู้เพื่อนำไปสู่การคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็นตามหลักการ และจุดหมายของหลักสูตรที่สร้างขึ้นจากการปรับสภาพให้เข้ากับความเป็นไปของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากอิทธิพลของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เข้ามามีผลกระทบต่อสถานะของสังคมในปัจจุบัน

วาณี ฐาปนวงศ์สานติ (2531 : 2) ได้กล่าวไว้ว่าห้องสมุดโรงเรียนที่จัดขึ้นในสถานศึกษาระดับโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีหน้าที่จัดหาหนังสือและวัสดุต่าง ๆ ทุกสาขาวิชาที่เปิดสอนในโรงเรียนโดยมีเนื้อหาวิชาครอบคลุมตามหลักสูตรและสามารถใช้ประกอบการเรียนวิชาต่าง ๆ ได้ บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมีหน้าที่สร้างนิสัยรักการอ่านและปูพื้นฐานการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อให้นักเรียนรู้จักการใช้ห้องสมุดระดับสูงในอนาคต นอกจากนี้บรรณารักษ์ควรให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมห้องสมุดด้วยตนเอง เพื่อสนับสนุนการอ่านให้มีประสิทธิภาพ

สมจิต พรหมเทพ (2542 : 3-4) ได้กล่าวถึงห้องสมุดโรงเรียนไว้ว่า ห้องสมุดโรงเรียนเป็นแหล่งรวมทางวิชาการในด้านต่าง ๆ คือ

1. แหล่งรวมวัสดุอุปกรณ์ โดยทำหน้าที่เป็นแหล่งวิชาการต่าง ๆ ในหลายรูปแบบ เช่น หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์อื่น ๆ รวมทั้งโสตทัศนวัสดุการศึกษา ซึ่งปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีกว้างขวางขึ้น สื่อประเภทโสตทัศนวัสดุเป็นที่นิยมกว้างขวางมากขึ้น โดยมีบรรณารักษ์เป็นผู้จัดดำเนินงานให้บริการ ห้องสมุดโรงเรียนจึงต้องเป็นแหล่งรวมสื่อการเรียนการสอนทุกรูปแบบที่สมบูรณ์ที่สุดที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้

2. แหล่งกลางการอ่าน ห้องสมุดรวมสื่อการอ่านทุกประเภทไว้บริการแก่ผู้ใช้เพื่อการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ ความบันเทิง เพื่อความจรรโลงใจ หรือเพื่อการค้นคว้าวิจัย ตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งห้องสมุดโดยเฉพาะห้องสมุดโรงเรียน เพื่อประกอบการเรียนการสอนของครูและนักเรียนรวมทั้งเป็นแหล่งปลูกฝังและส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน การค้นคว้าของนักเรียน จึงจัดได้ว่าเป็นศูนย์กลางการอ่านเพื่อการเรียนการสอนนักเรียนการสอนนักเรียนทั้งโรงเรียนโดยแท้จริง

3. แหล่งกลางการสอน ปัจจุบันการสอนในห้องเรียนไม่เพียงพอกับความอยากรู้อยากเห็นและความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการ เพียงคำสอนหรือคำบอกเล่าของครูในห้องเรียนยังไม่ช่วยให้นักเรียนมีความรู้กว้างขวางทันกับวิทยาการสมัยใหม่ ๆ ได้ ห้องสมุดซึ่งเป็นแหล่งรวมความรู้หลากหลายในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งหนังสือ สิ่งพิมพ์และโสตทัศนวัสดุ จึงเป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ของนักเรียนเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และเสริมความต้องการความสนใจใคร่รู้ของตนเอง

4. แหล่งกลางการจัดบริการและกิจกรรม การอ่าน การค้นคว้า เพื่อปลูกฝังและส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียน โดยการจัดเตรียมหนังสือและโสตทัศนวัสดุ เพื่อส่งเสริมหลักสูตรนโยบายและโครงการของโรงเรียนให้สมบูรณ์มากที่สุด จัดบริการให้นักเรียนได้มีโอกาสเลือกศึกษาค้นคว้าตามความสนใจ ความต้องการและความสามารถของแต่ละบุคคล เฉพาะกลุ่มหรือเป็นชั้นเรียนรวมทั้งจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและแนะนำการอ่านแก่นักเรียน ให้นักเรียนเกิดความสนใจใคร่อ่านไปจนถึงการมีวิจารณญาณในการอ่าน

ส่วนบทบาทสำคัญของห้องสมุดในด้านส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการศึกษาค้นคว้า ห้องสมุดโรงเรียนจะต้องเป็นแหล่งฝึกอบรมให้เด็กอ่านหนังสือ และฝึกนิสัยรักการอ่าน ตลอดจนการใฝ่หาความรู้ด้วยตนเองได้ และวิธีส่งเสริมนิสัยรักการอ่านจะกระทำได้ดีที่สุดในเด็กระดับชั้นประถมศึกษาโดยห้องสมุดต้องจัดหาหนังสือในทุกหมวดวิชา ทุกระดับความรู้ที่ปรากฏในหลักสูตร ประกอบกับธรรมชาติของเด็กมีความอยากรู้อยากเห็นเป็นปกตินิสัย ก็จะหาคำตอบได้จากหนังสือ ถ้าเด็กได้อ่านอย่างกว้างขวางจนค้นและชินจนเป็นนิสัยแล้ว จะช่วยให้เด็กสามารถเรียนรู้พิจารณา

คุณค่าของหนังสือได้รับนิยม มีความยินดีในคุณค่าของหนังสือ ให้โอกาสเด็กได้เลือกหนังสืออ่าน ขยายความรู้ให้ก้าวไกลยิ่งขึ้น (เคลียว พันธุ์สิดา. 2539 : 14) สอดคล้องกับ สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์ (2521 : 55) ได้กล่าวไว้ว่า ห้องสมุดโรงเรียนเป็นห้องปฏิบัติการในการเรียนที่มีทรัพยากรทั้งในด้านหนังสือ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และโสตทัศนวัสดุ ที่จัดหาไว้สำหรับประกอบหลักสูตร การศึกษาของโรงเรียน เพื่อให้แก่นักเรียนมีความรู้กว้างขวาง ลึกซึ้ง และเหมาะสมกับความต้องการ ของแต่ละบุคคล

การบริหารงานห้องสมุดในการส่งเสริมการอ่าน

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการอ่าน และแนวคิดจาก กรมวิชาการ (2545 : 11) ในเรื่องการส่งเสริมการอ่าน ซึ่งมีการดำเนินงานเพื่อ ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนประถมศึกษาใน 4 ด้าน คือ

1. การจัดการห้องสมุด

ห้องสมุดเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่เป็นแหล่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้เกิดแก่ครูและ นักเรียนตลอดจนชุมชน เพราะห้องสมุดโรงเรียนเป็นแหล่งวิชาการที่มีบทบาทสำคัญต่อการ จัดการเรียนการสอนและการสร้างนิสัยรักการอ่าน โดยมีการจัดวัสดุสารนิเทศ (วัสดุตีพิมพ์และ ไม่ตีพิมพ์) ไว้อย่างเป็นระบบเพื่อให้ครูอาจารย์และนักเรียนได้ศึกษาคว้าและพัฒนาการเรียน การสอน ดังนั้น ห้องสมุดควรมีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับภารกิจดังกล่าว โดยจัดห้องสมุดให้มี ระบบเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานของห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ (กรมวิชาการ. 2545 : 12) ได้กล่าวถึงการดำเนินงานห้องสมุดให้ประสบผลสำเร็จนั้นต้องมี องค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. ผู้บริหาร เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการสนับสนุนการดำเนินงาน ห้องสมุดเป็นผู้พิจารณาให้การสนับสนุนทั้งในด้านการเงิน บุคลากร และกำลังใจ การดำเนินงาน ห้องสมุดจะบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับ สมจิต พรหมเทพ (2542 : 89-90) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของผู้บริหารโรงเรียนว่า มีส่วนกำหนดทิศทางการบริหารงานห้องสมุดให้สนับสนุน ทั้งในด้านงบประมาณ กำลังคน และกำลังใจ และอาจจะให้ความสนับสนุนงานห้องสมุด และ บรรณารักษ์ ดังนี้

1.1 จัดงบประมาณในการดำเนินงานห้องสมุด เพื่อใช้ในการปรับปรุง อาคาร สถานที่ซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ จัดซื้อสิ่งพิมพ์ และอุปกรณ์การศึกษาอื่น ๆ เข้าห้องสมุดให้สมกับเป็น แหล่งวิชาการของโรงเรียนโดยสมบูรณ์

1.2 สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่บรรณารักษ์จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ครู และนักเรียนเข้าใช้ห้องสมุด โดยเข้าร่วมเป็นประธาน เป็นผู้ตัดสิน หรือเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น

1.3 ส่งเสริมและกระตุ้นให้คนรู้จักการใช้ห้องสมุด เป็นแหล่งการสอนและให้รู้จักสอนโดยใช้ห้องสมุด

1.4 ส่งเสริมและกระตุ้นเตือนให้นักเรียนรู้จักใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการด้วยตนเอง คือ แนะนำวิธีใช้ห้องสมุดตามสมควร

1.5 ให้การสนับสนุนงานและโครงการต่าง ๆ ของห้องสมุดตามความจำเป็น

1.6 ให้การสนับสนุนในการให้อัตราค่าจ้างคนช่วยงานในห้องสมุด เช่น จัดครูที่มีชั่วโมงการสอนน้อย และไม่มีงานพิเศษช่วยงานในห้องสมุด หรือจัดหาอัตราผู้ช่วยบรรณารักษ์หรือภารโรงประจำห้องสมุดให้

1.7 ช่วยแก้ปัญหาด้านผู้ใช้ไม่ปฏิบัติตามระเบียบ และข้อบังคับของห้องสมุดตามที่บรรณารักษ์เสนอมา โดยแจ้งปัญหานั้น ๆ แก่ที่ประชุมครูและขอความร่วมมือจากครูในโรงเรียน

1.8 สนับสนุนให้กำลังใจในการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์โดยพิจารณาความดีความชอบตามสมควรด้วยความเป็นธรรม

2. บุคลากร ห้องสมุดควรมีครูที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์ที่มีพื้นฐานความรู้ในวิชาบรรณารักษศาสตร์ เป็นผู้ดำเนินงานห้องสมุด และมีบุคลากรอื่น ๆ ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานในการพัฒนาห้องสมุด บุคลากรผู้ดำเนินงานเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้งานห้องสมุดประสบความสำเร็จ ดังนี้

2.1 ครูบรรณารักษ์ ควรเป็นกรรมการวิชาการของโรงเรียนเพื่อประสานงานด้านวิชาการให้ตอบสนองความต้องการของหลักสูตร สอดคล้องกับสมจิต พรหมเทพ (2542 : 37– 39) กล่าวไว้ว่างานห้องสมุดประสบผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพ และดำเนินไปด้วยดีขึ้นอยู่กับบุคลากรหลายฝ่ายที่สำคัญ คือ ผู้ดำเนินงานห้องสมุด หรือบรรณารักษ์ บรรณารักษ์เป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารงานจัดบริการและกิจกรรมทุกอย่างในห้องสมุด เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ทุกวิถีทางโดยเป็นผู้นำความรู้ทางวิชาบรรณารักษศาสตร์ในอันที่จะดำเนินงานให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพดังนั้นบรรณารักษ์จึงควรมีคุณสมบัติที่ดีหลายอย่างเพื่อให้เหมาะสมกับงาน พอสรุปได้ดังนี้

2.1.1 มีความรู้พหุสูต บรรณารักษ์ควรจะเป็นบุคลากรที่มีความรู้ในวิชาการสาขาใดสาขาหนึ่งในระดับปริญญาตรี สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา หรือประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา และต้องมีความรู้วิชาบรรณารักษศาสตร์ด้วย ทั้งนี้

เพื่อให้ได้มีโอกาสสนองความต้องการทางด้านวิชาการอย่างเต็มที่ และขณะเดียวกันก็มีความสามารถในการบริหารงานห้องสมุดให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ สำหรับบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนควรจะเป็นผู้มีความรู้พื้นฐานทางวิชาการศึกษา และวิชาบรรณารักษศาสตร์ด้วย

2.1.2 รู้หลักสูตรเป็นสำคัญ บรรณารักษ์ที่ดีต้องมีความเข้าใจในเรื่องของหลักสูตร รวมทั้งติดตามความเคลื่อนไหว และการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรการสอน นโยบายของโรงเรียนต่อการนำหลักสูตรมาใช้ด้วย

2.1.3 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถคิดแปลงการบริการและกิจกรรมงานของสาขาวิชาอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกัน เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา ฯลฯ มาจัดเป็นบริการและกิจกรรมใหม่ ๆ ของห้องสมุด รวมทั้งปรับปรุงตกแต่งห้องสมุดให้สวยงาม มีลักษณะเชิญชวน น่าสนใจ น่าเข้าใช้บริการ และเข้าร่วมกิจกรรมที่ห้องสมุดจัดทำขึ้น

2.1.4 มนุษย์สัมพันธ์เข้ากับคนอื่นได้ บรรณารักษ์จะต้องมีการติดต่อประสานงานให้บริการแก่บุคคลหลายฝ่าย หลายกลุ่ม จึงควรเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี เข้ากับทุกคนได้

2.1.5 รู้และติดตามการเคลื่อนไหวในวิชาการ ควรติดตามข่าวคราวความเคลื่อนไหวในวิชาชีพบรรณารักษ์ และวิชาการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เพื่อทันกับความสนใจและความต้องการของผู้ใช้

2.1.6 มีอุดมการณ์ในการทำงาน บรรณารักษ์ควรเป็นผู้มีอุดมการณ์สูงต่อการทำงานในวิชาชีพตนเอง คอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นด้วยความเต็มใจ

2.1.7 รักการอ่านและค้นคว้า ควรเป็นบุคคลที่มีนิสัยรักการอ่านเป็นพื้นฐาน รักหนังสือ และชอบศึกษาค้นคว้า ติดตามความเคลื่อนไหวของหนังสือ

2.1.8 กระตือรือร้นแสวงหาความรู้ แสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอโดยการอ่าน การศึกษาค้นคว้า การเข้าร่วมประชุมสัมมนาในวิชาชีพของตนเอง และสาขาวิชาอื่น ๆ

2.1.9 เป็นผู้มีความอดทน เพราะงานห้องสมุดเป็นงานที่ต้องตรากตรำจึงต้องการผู้ที่มีความอดทน ร่างกายแข็งแรง และเป็นคนที่ความละเอียดประณีตด้วย

2.1.10 เป็นคนมีระเบียบวินัย งานห้องสมุดเป็นงานที่มีระเบียบและมีเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติตาม ฉะนั้น บรรณารักษ์จะต้องเป็นคนมีระเบียบโดยจะต้องทำงานเป็นแบบอย่างแก่ผู้ใช้ห้องสมุดอื่น ๆ ด้วย

2.1.11 มีอารมณ์ดียิ้มแย้มแจ่มใส มีกิริยาจาเรียบร้อย มีความสุขุมเยือกเย็นเพราะงานห้องสมุดเป็นงานบริการแก่ผู้ใช้ทุกระดับและทุกประเภท

2.1.12 บุคลิกทั่วไปดี เช่น แต่งกายสะอาดเรียบร้อย สุขภาพอนามัยดี เป็นต้น

ดังนั้น บรรณารักษ์จึงเป็นบุคคลที่สำคัญในการดำเนินงานห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพจัดให้มีบริการและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้การสอนอย่างกว้างขวาง ครูบรรณารักษ์จึงต้องมีความรู้ในวิชาชีพบรรณารักษ์เป็นอย่างดี รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรนโยบายการเรียนการสอนในสถานศึกษา ทั้งนี้ เพราะงานหน้าที่โดยตรงของครูบรรณารักษ์ คือการจัดหาทรัพยากรห้องสมุดให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้ใช้ แล้วนำมาจัดดำเนินงานขั้นตอนงานเทคนิคห้องสมุด คือจัดหมวดหมู่ทำบัตรรายการ เตรียมออกให้บริการ ดำเนินการให้บริการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ให้ผู้ใช้สามารถใช้วัสดุความรู้ที่ได้ นอกจากงานในหน้าที่ภายในโรงเรียนแล้วครูบรรณารักษ์ควรร่วมมือกับสังคม และชุมชน ตามอาชีพของตนจึงต้องยึดแนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และจรรยาของบรรณารักษ์ให้เป็นรูปธรรมตามวัตถุประสงค์ของห้องสมุดโรงเรียน

2.2 คณะกรรมการห้องสมุด เพื่อวางแผนการปฏิบัติงาน ดูแล และให้การสนับสนุนการดำเนินงานห้องสมุดให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของห้องสมุดเป็นไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ตั้งแต่ผู้บริหาร ผู้ให้บริการและอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ควรจะมีการเลือกบุคคลที่มีความสนใจในกิจกรรมห้องสมุด สนใจงานห้องสมุด หนังสือและการอ่านมาเป็นกรรมการช่วยกันวางแผน วางนโยบาย วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานห้องสมุด และควรจัดทำในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการเป็นประธานกรรมการ มีหัวหน้าสายวิชาต่าง ๆ เป็นกรรมการร่วมกับตัวแทนของนักเรียน และครูผู้ใช้ห้องสมุด โดยครูบรรณารักษ์เป็นเลขานุการ การจัดตั้งคณะกรรมการดังกล่าวมีประโยชน์ คือ มีกลุ่มบุคคลช่วยกันคิด โดยครูบรรณารักษ์เป็นเลขานุการ การจัดตั้งคณะกรรมการดังกล่าวมีประโยชน์ คือ มีกลุ่มบุคคลช่วยกันคิด ปรับปรุงและพัฒนางานห้องสมุดให้ก้าวหน้า นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการประกอบด้วย ผู้ที่ถนัดและสนใจในสาขาวิชาการต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ในการเลือกซื้อหนังสือเข้าห้องสมุด ช่วยสนับสนุนให้ นักเรียนเข้ามาใช้ห้องสมุดอยู่เสมอ (สมจิตร พรหมเทพ. 2542 : 6)

3. อาคารสถานที่ ห้องสมุดควรมีสถานที่เพียงพอสำหรับจัดงานวัสดุสารนิเทศเป็นที่ทำงานของบรรณารักษ์และให้บริการแก่ผู้ใช้ ห้องสมุดควรมีบรรยากาศทางกายภาพที่เหมาะสมและมีบรรยากาศทางวิชาการ ดังนั้น สิ่งที่ต้องคำนึง คือ

3.1 สถานที่ตั้ง ห้องสมุดควรตั้งในบริเวณที่เป็นศูนย์กลางของโรงเรียน สามารถไปมาสะดวกต่อครูและนักเรียน ซึ่งเข้ามาใช้บริการห้องสมุด ไม่มีเสียงรบกวน มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทสะดวก

3.2 ขนาดห้องสมุด ตามความเหมาะสมของโรงเรียน

3.3 การจัดห้องสมุด ห้องสมุดควรมีการจัดตกแต่งทั้งภายนอกและภายใน ห้องสมุดมีบรรยากาศที่น่าเข้าใช้ สะดวกและรวดเร็วต่อการศึกษาค้นคว้า

3.4 การตกแต่งภายใน ได้แก่ การวางครุภัณฑ์ต่าง ๆ โดยกำหนดลักษณะ สี และขนาดครุภัณฑ์ จัดวางวัสดุสารนิเทศเพื่อสะดวกในการใช้ เป็นต้น

3.5 การตกแต่งภายนอก ได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นธรรมชาติ มีต้นไม้ร่มรื่นสะอาด สวยงาม เป็นต้น

นอกจากนี้ ห้องสมุดควรมีบรรยากาศที่น่าเข้าใช้ และจงใจให้นักเรียน และครูมาใช้ ห้องสมุดและควรเปิดห้องสมุดให้บริการตลอดเวลาที่โรงเรียนเปิดทำการ ดังนั้น การจัดบรรยากาศของห้องสมุดควรมีบรรยากาศที่ดี ทั้งบรรยากาศทางกายภาพและบรรยากาศทางวิชาการ

บรรยากาศทางกายภาพของห้องสมุด ควรจัดให้ห้องสมุดมีความสะอาด สวยงาม จัดวางครุภัณฑ์ให้เหมาะสมกับพื้นที่ของห้องสมุด มีการกำหนดสีและขนาดของครุภัณฑ์ให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน มีการจัดเก็บวัสดุสารนิเทศต่าง ๆ อย่างเป็นระบบระเบียบให้สะดวกต่อการใช้ศึกษาค้นคว้า มีการตกแต่งห้องสมุดทั้งภายในห้องสมุด และบริเวณรอบนอกห้องสมุดด้วยต้นไม้ ทำให้สภาพแวดล้อมเป็นธรรมชาติร่มรื่น มีข้อความคำขวัญต่าง ๆ ที่ช่วยให้ผู้ใช้ห้องสมุดเกิดความรู้สึกในคุณค่าของห้องสมุด การตกแต่งห้องสมุด คณะทำงานห้องสมุดอาจขอความร่วมมือจากบุคลากรภายในโรงเรียน เช่น ครูศิลปศึกษาพิจารณาการจัดวางครุภัณฑ์ร่วมกับ คณะทำงานห้องสมุดและช่วยตกแต่งห้องสมุดให้สวยงามได้ ครูเกษตรช่วยในการจัดสภาพสิ่งแวดล้อมให้ร่มรื่น ครูโสตทัศนศึกษาช่วยดูแลให้คำแนะนำเกี่ยวกับอุปกรณ์โสตทัศนวัสดุของห้องสมุด เป็นต้น

บรรยากาศทางวิชาการของห้องสมุด คณะทำงานห้องสมุด ควรจัดให้บรรยากาศที่จะกระตุ้นให้ครูและนักเรียนเกิดใฝ่รู้ มีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้า จากการจัดวัสดุสารนิเทศต่าง ๆ ทั้งภายในห้องสมุดและนอกห้องสมุด ภายในห้องสมุด ได้แก่ การจัดมุมความรู้อย่างต่าง ๆ มุมหนังสืออ้างอิงบริเวณหนังสือทั่วไป มุมส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาไทย มุมส่งเสริมการอ่าน มุมสร้างเสริมประสบการณ์ มุมข่าวสารข้อมูลท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มุมนิทรรศการ ฯลฯ ภายนอกห้องสมุด ได้แก่ การจัดให้มีห้องสมุดเคลื่อนที่ การจัดให้มีเสียงตามสาย การจัดอภิปราย

ได้ว่าที่ ตอบปัญหา แข่งขัน ประกวด การจัดเสนอข่าวสารข้อมูลตามป้ายนิเทศต่าง ๆ ของโรงเรียน การประชาสัมพันธ์กิจกรรมห้องสมุด ฯลฯ

สมจิต พรหมเทพ (2542 : 55 – 58) ได้กล่าวถึงการดำเนินงานด้านสถานที่ว่า ผู้บริหาร โรงเรียน และบรรณารักษ์ ควรจัดหาและดำเนินงานร่วมกัน โดยคำนึงถึง

1. ความต้องการของผู้ใช้บริการ ในด้านสถานที่ตั้งให้ไปมาได้สะดวกใกล้ทางคมนาคมมีสภาพแวดล้อมที่ดี ร่มรื่น เงียบสงบ มีเครื่องอำนวยความสะดวกเหมาะสมตามความต้องการ

2. ความต้องการของผู้ดำเนินงานห้องสมุด หมายถึง เจ้าหน้าที่ นักเรียน ช่วยงานห้องสมุดอาสาสมัคร และภารโรง ที่ต้องการให้ห้องสมุดมีเนื้อที่เป็นสัดส่วนและห่างจากบริเวณกิจกรรม หรือบริการห้องสมุด และสะดวกในการดำเนินงาน คือไม่สูงมากและถ้ามีหลายชั้นก็ควรมีลิฟต์ขึ้นลงสะดวก

3. วัตถุประสงค์และหน้าที่ของห้องสมุดโรงเรียน โดยทั่วไปห้องสมุดโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ส่งเสริมการเรียนการสอนของครูและนักเรียน รวมทั้งเป็นแหล่งปลูกฝังและส่งเสริมนิสัยรักการอ่านสถานที่จัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมนิสัยรักการอ่านควรคำนึงถึงด้วย และหน้าที่ห้องสมุดโรงเรียน นอกจากจะบริการสมาชิกในห้องสมุดโรงเรียนแล้ว ยังต้องบริการชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียน

4. มุมหนังสืออ้างอิง ควรจะแยกเป็นมุมต่างหาก และใกล้เคียงกับที่ทำงานของบรรณารักษ์

5. มุมหนังสือเรียน เป็นอีกมุมที่ห้องสมุดโรงเรียนอาจจะแยกออกมาจากหนังสือทั่วไปและเรียงตามหมวดวิชา หรือระดับชั้นเรียน

6. มุมหนังสือทั่วไป หมายถึง หนังสือที่ได้รับการจัดแยกหมวดหมู่ตามระบบทศนิยมของดิวอี้ตั้งแต่หมวด 000 - 900 ห้องสมุดโรงเรียนบางแห่งอาจจัดหนังสือทั่วไปนี้ขึ้นชั้นหนังสือเดี่ยวได้หน้าต่างรอบห้องสมุด หรือจัดมุมรวมต่างหากถัดจากหนังสือเรียน

7. มุมห้องสมุดเสียง ปัจจุบันห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาหลายแห่งนำเอาเทคโนโลยีด้านนี้เข้ามามีส่วนเสริมการเรียนการสอนและเสริมการอ่านในห้องสมุด เช่น แถบบันทึกเสียง วิทยุทัศน์ ภาพนิ่ง ฯลฯ ห้องสมุดบางแห่งมีอุปกรณ์ครบครัน จึงควรแยกเป็นมุมหรือห้องเฉพาะที่ควรอยู่ใกล้กับบรรณารักษ์

8. มุมยืมและคืนหนังสือ มุมนี้ควรอยู่ใกล้ประตูทางเข้าออกของห้องสมุดและอาจจะรวมเอาบริเวณทำงานของบรรณารักษ์ไว้ด้วย ห้องสมุดโรงเรียนบางแห่งทำเป็นเคาน์เตอร์เล็กๆ ตกแต่งด้วยระเบียบการยืมคืนสิ่งพิมพ์ไว้ด้านหน้า

9. มุมจุลสารและกฤตภาค จัดเป็นมุมเล็ก ๆ เป็นตู้เอกสาร 4 ชั้นชัก 2-3 ตู้สำหรับใส่จุลสาร และกฤตภาพที่ทางห้องสมุดจัดหาและจัดทำขึ้นเป็นอีกมุมหนึ่งที่ไม่ควรห่างจากที่ทำงานของบรรณารักษ์ หรืออาจจะอยู่กลางห้องใกล้กับตู้บัตรรายการ เป็นครุภัณฑ์อีกประเภทหนึ่งที่ใช้กันห้องเป็นสัดส่วนได้

10. ตู้บัตรรายการ ควรอยู่กลางห้องใกล้ทางเข้าออก และในที่ที่สามารถมองเห็นได้ง่ายหรืออยู่ร่วมกับตู้จุลสารและกฤตภาค

11. มุมพิเศษอื่น ๆ ที่ควรจัดให้มีตามสภาพของท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ หรือตามสภาพโรงเรียน เช่น มุมประวัติของโรงเรียน มุมประวัติและผลงานของบุคคลสำคัญที่มีชื่อเสียงในท้องถิ่น มุมหัตถกรรมของท้องถิ่น มุมข้อมูลท้องถิ่น ฯลฯ

ด้านหน้าของห้องสมุดควรสร้างบรรยากาศเชิญชวนให้น่าเข้าไปร่วมกิจกรรม ห้องสมุดโดยการตกแต่งทางเข้าหรือประตูด้วยภาพและป้ายเชิญชวน ยินดีต้อนรับ หรือคำขวัญเกี่ยวกับห้องสมุด ประตูเข้าออกควรมีทางเข้าเพียงทางเดียว ห้องสมุดโรงเรียนบางแห่งดัดแปลงห้องเรียนมาเป็นห้องสมุดที่มีประตูทางเข้า 2 ทาง ก็อาจจะปิดประตูทางเข้าที่อยู่ไกล โดยใช้ชั้นหนังสือเดี่ยวปิดกั้น เหนือชั้นหนังสือเดี่ยว อาจจะใช้กระถางต้นไม้ประดับ หรือใช้เส้นด้ายสีแดงถักเป็นรูป ไยแมงมุม หรือมานหน้าต่างเป็นลวดลายโปร่งให้สวยงาม ความสวยงามของสถานที่ ตกแต่งด้วย สี ภาพจากนิทานป้ายคำขวัญ ข้อคิด คำคมจากหนังสือ ป้ายบอกตำแหน่งที่อยู่ของมุมต่างๆ ป้ายบอกประเภทชื่อของสิ่งพิมพ์ รวมทั้งตกแต่งด้วยไม้ประดับ ไม้กระถาง ไม้แขวน สีของผนังอาคาร และสีของพื้นห้อง ที่อาจจะใช้เสื่อน้ำมันสะอาดปูแทนกรณีที่เป็นพื้นปูน หรือพื้นไม้

4. ครุภัณฑ์ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับห้องสมุดในการจัดวางวัสดุสารนิเทศ และเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ ควรคำนึงคุณภาพ ประโยชน์ใช้สอย และความสวยงาม และครุภัณฑ์ต้องเหมาะสมกับผู้ใช้ตามประเภทห้องสมุด ควบคู่ไปกับทรัพยากรสารนิเทศ ดังนั้น การเลือกครุภัณฑ์ห้องสมุดจึงต้องพิจารณา คือ ความเหมาะสมสำหรับการใช้งาน คุณภาพของครุภัณฑ์ประสิทธิภาพของผู้ผลิตหรือผู้จำหน่าย และราคา

นอกจากนี้ครุภัณฑ์ที่จำเป็นสำหรับห้องสมุด ควรประกอบด้วย เก้าอี้ โต๊ะ ชั้นวาง วัสดุสารนิเทศ ตู้เก็บเอกสาร ตู้บัตรรายการ โต๊ะอเนกประสงค์ ป้ายนิเทศและตู้นิทรรศการ เครื่องมือต่าง ๆ เช่น รถเข็นหนังสือ เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องไมโครคอมพิวเตอร์ เครื่องมือซ่อมหนังสือ เป็นต้น (วาณี ฐาปนวงศ์ศาสนันติ, 2543 : 124, 126)

5. วัสดุสารนิเทศ ห้องสมุดจำเป็นจะต้องมีวัสดุสารนิเทศเพื่อสนองความต้องการของผู้ใช้การจัดวัสดุสารนิเทศต้องให้เหมาะสมตามจำนวนนักเรียน ความต้องการของผู้ใช้ และให้

ได้เกณฑ์มาตรฐานของห้องสมุด วัสดุสารนิเทศ อาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ วัสดุตีพิมพ์ และวัสดุไม่ตีพิมพ์ ดังนี้

5.1 วัสดุตีพิมพ์ ห้องสมุดควรจัดให้มีหนังสือทางวิชาการ มุ่งให้ความรู้แก่ผู้อ่าน ช่วยในการเพิ่มพูน และสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้แก่ครูและนักเรียน หนังสืออ้างอิงมุ่งให้ข้อเท็จจริง สามารถตอบคำถามได้อย่างรวดเร็ว ห้องสมุดควรมีไว้ เช่น พจนานุกรม สารานุกรม อักษรานุกรม บรรณานุกรม เป็นต้น หนังสือบันเทิงคดี มุ่งความบันเทิงแก่ผู้อ่าน แต่จะสอดแทรกข้อคิดให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์ด้วย เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น บทละคร ร้อยกรอง เป็นต้น หนังสือสำหรับเด็กและเยาวชนเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเหมาะสมสำหรับเด็ก มุ่งสร้างสรรค์ตามความคิดและให้เกิดนิสัยรักการอ่าน หนังสือเสริมประสบการณ์เป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการ อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้ เช่น หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นต้น หนังสือให้ประกอบการสอน มุ่งช่วยสนับสนุนการสอนของครูให้ดำเนินไปตามจุดประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร เช่น หลักสูตร เอกสารประกอบการใช้หลักสูตร แผนการสอน คู่มือครู เป็นต้น วารสาร ควรมีทั้งวารสารวิชาการและวารสารทั่วไป หนังสือพิมพ์เสนอข่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละวันและให้ความรู้ในคอลัมน์ต่าง ๆ เนื้อหาให้ข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ จุลสารเป็นสิ่งพิมพ์ที่ออกโดยหน่วยงานต่าง ๆ สำหรับเผยแพร่ความรู้ เนื้อหาสาระมุ่งให้ความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง และสมบูรณ์ในตัวเอง กฤตภาคเป็นเอกสารจัดทำขึ้นเองไม่มีการตีพิมพ์เป็นรูปเล่ม แต่การช่วยให้ห้องสมุดมีข้อมูลทันต่อเหตุการณ์

5.2 วัสดุไม่ตีพิมพ์ เป็นสื่อที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็ว และเข้าใจยิ่งขึ้น เช่น แผ่นภาพ แผนที่ แผนภูมิ ลูกโลก สไลด์ แถบเสียง วิดีทัศน์ หุ่นจำลอง เป็นต้น ควรจัดไว้ในห้องสมุดตามความสามารถของโรงเรียน

6. เงินอุดหนุน เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดหาวัสดุสารนิเทศ ครุภัณฑ์ และอุปกรณ์อื่น ๆ เพื่อให้การดำเนินงานห้องสมุดบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ สำหรับแหล่งที่มาของเงิน อาจแบ่งออกได้ ดังนี้

6.1 งบประมาณแผ่นดิน ได้แก่ เงินที่รัฐบาลจัดสรรให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ เพื่อใช้จ่ายในระหว่างปีงบประมาณ

6.2 เงินบำรุงการศึกษา เป็นเงินนอกงบประมาณที่ห้องสมุดจะได้รับจากการจัดเก็บจากนักเรียนโดยได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเงินบำรุงการศึกษานั้นจะได้น้อยหรือมากแล้วแต่จำนวนนักเรียน บางโรงเรียนยังต้องนำเงินบำรุงการศึกษาไปใช้ในกิจกรรมอย่างอื่นด้วย จึงทำให้ห้องสมุดโรงเรียนขาดปัจจัยสำคัญที่จะใช้ในการดำเนินงาน

6.3 เงินบริจาค เงินประเภทนี้ไม่มีความแน่นอน เพราะขึ้นอยู่กับผู้มีจิตศรัทธา เช่น ผู้ปกครองนักเรียนบริจาค สมาคมผู้ปกครอง สมาคมศิษย์เก่า ซึ่งก็แล้วแต่ว่าห้องสมุด และโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับบุคคลหรือหน่วยงานเอกชนภายนอกมากน้อยเพียงใด

6.4 เงินอื่น ๆ เช่น เงินค่าปรับหนังสือเกินกำหนด เงินจากการจัดกิจกรรม ออกร้านการจัดการแสดง จากชมรมห้องสมุด การรับจ้างเข้าปกเล่มหนังสือ เป็นต้น (เดช เผ่าน้อย.2533 : 44 – 47)

นอกจากนี้การจัดการห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ครูบรรณารักษ์ควรคำนึงถึงมาตรฐานของห้องสมุดทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ สำหรับห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาที่มีเกณฑ์มาตรฐานห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ.2533 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่กำหนดขึ้นทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ (กรมวิชาการ. 2535 : 233 -239)

จากแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการห้องสมุดดังที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า ห้องสมุดเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยปลูกฝังนิสัยรักการอ่านของนักเรียน เพราะห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ต่าง ๆ ที่นักเรียนสามารถเข้าไปใช้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและสร้างนิสัยรักการอ่าน ดังนั้นห้องสมุดจึงต้องมีการดำเนินงาน โดยมีองค์ประกอบในการดำเนินงานห้องสมุด ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากรอาคารสถานที่ ทรัพยากร วัสดุสารนิเทศ และเงินอุดหนุน นอกจากนี้ยังต้องคำนึงมาตรฐานของห้องสมุด เพื่อให้มีคุณภาพทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งช่วยให้การพัฒนาห้องสมุดบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วย

2. การสอนวิธีการใช้ห้องสมุด

ในปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่อ่านหนังสือน้อยเกินไป มีส่วนน้อยที่อ่านหนังสือมากกว่าอ่านหนังสือทำให้ได้รับความรู้มาก ในประเทศที่เจริญรุ่งเรืองคนจะอ่านหนังสือมาก ในประเทศไทยคนอ่านหนังสือมากขึ้นตามลำดับ ฉะนั้น ถ้าเราเร่งรัดให้คนอ่านหรือใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างอื่นให้มาก ๆ ชาวชนไทยก็จะเป็นผู้เฉลียวฉลาดสามารถเทียบระดับโลกได้ ผู้ที่นำเด็กไปแข่งขันโอลิมปิกทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ให้ความเห็นว่า เด็กไทยเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กของชาติอื่นแล้วความรู้ยังไม่กว้างขวางเท่าที่ควร ดังนี้ ควรเร่งเร้าหรือกระตุ้นให้เด็กของเราอ่านหนังสือมากขึ้น ซึ่งจะเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาและเป็นบ่อเกิดคุณธรรมทั้งปวง หัวใจของการอ่านอยู่ที่การเข้าใจความหมายของคำเป็นการแปลความหมายของตัวอักษรออกมาเป็นความคิด และนำความคิดนั้นไปใช้ประโยชน์การคิดเป็นปัจจัยเบื้องต้นของความเข้าใจ อ่านโดยไม่คิดเป็นการเสียเวลาเปล่า เพราะไม่เข้าใจย่อมไม่ได้ความรู้และความคิด ฉะนั้น ครูต้องฝึกให้เด็กรู้จักเลือก

แหล่งสารนิเทศ รู้จักเลือกชนิดและประเภทของสารนิเทศ อีกทั้งรู้เทคนิคในการอ่านหรืออ่านเป็น จึงจะสามารถนำความรู้ความคิดมาดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จได้ วิชาการที่ให้ความรู้พื้นฐานดังกล่าวมาแล้ว คือ วิชาการใช้ห้องสมุด (นันทา วิฑูฒิสักดิ์, 2533 : 134 – 135) นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครูผู้สอนและผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้นำ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนเพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตนเองได้ ดังนั้น โรงเรียนจึงจำเป็นต้องจัดการเรียนรู้โดยการสอนวิธีใช้ห้องสมุด ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญและใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุดการสอนวิธีใช้ห้องสมุดจะเป็นการช่วยปูพื้นฐาน ให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของห้องสมุด มีทักษะการใช้ห้องสมุด และแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตลอดจนมีนิสัยรักการอ่าน (กรมวิชาการ, 2545 : 45)

นอกจากนั้น กรมวิชาการ (2545 : 13) ยังได้เสนอ การสอนวิธีการใช้ห้องสมุด อาจทำได้

2

ลักษณะ

ดังนี้

1. สอนแบบเป็นทางการ โดยโรงเรียนมีเป็นงานในการจัดชั่วโมงสอนวิชาการใช้ห้องสมุดไว้ในตารางสอนของนักเรียนทุกชั้น

2. สอนแบบไม่เป็นทางการ สามารถทำได้ในโอกาสต่าง ๆ

ซึ่งสอดคล้องกับ เฉลียว พันธุ์สีดา (2539 : 64 – 66) ได้กล่าวถึงการสอนวิธีการใช้ห้องสมุดว่า ห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมทรัพยากรสารนิเทศหลากหลาย มีทั้งวัสดุตีพิมพ์และวัสดุไม่ตีพิมพ์ มีการจัดทำเครื่องมือให้เข้าถึงทรัพยากรทุกชนิด มีบริการและกิจกรรมสม่ำเสมอ ทรัพยากรและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ห้องสมุดมีอยู่ นักเรียน ครู และอาจารย์ในโรงเรียน อาจไม่มีความรู้และไม่ทราบจึงจำเป็นต้องสอนให้รู้จักวิธีใช้ห้องสมุดด้วยตนเอง

3. การใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอน

โดยทั่วไปการใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอน มี 2 แบบ คือ

3.1 การสอนแบบเป็นทางการ (Formal Library Instruction) การสอนวิธีนี้ คือ การสอนที่สถาบันกำหนดให้สอนตามหลักสูตร มีลักษณะการสอน ดังนี้

3.1.1 สอนวิธีใช้ห้องสมุดเป็นวิชาบังคับพื้นฐาน ซึ่งระบุไว้ในหลักสูตร และการสอนเป็นวิธีเลือก การสอนในข้อนี้เป็นการสอนที่ถูกต้องและสอนได้ครบถ้วนทุกกระบวนการ

ของการดำเนินงานห้องสมุด ซึ่งผู้เรียนจะมีความรู้และใช้ห้องสมุดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดีกว่าการสอนแบบอื่น ๆ

3.1.2 การสอนวิธีใช้ห้องสมุดสอดแทรกไปเป็นส่วนหนึ่งของวิธีต่าง ๆ มักเป็นการร่วมมือกันระหว่างวิชาต่าง ๆ กับครูบรรณารักษ์ โดยครูประจำวิชานั้น ๆ สอนเอง หรือไม่ก็เชิญครูบรรณารักษ์ไปสอนหรือส่งนักเรียนไปที่ห้องสมุดเป็นครั้งคราว

3.1.3 การปฐมนิเทศและการนำชมห้องสมุด ปกติห้องสมุดจะจัดปฐมนิเทศและนำชมห้องสมุดแก่นักเรียนใหม่หรือนิสิตใหม่ เป็นการแนะนำให้รู้จักและคุ้นเคยกับครูบรรณารักษ์และห้องสมุด การปฐมนิเทศอาจใช้วิธีบรรยายหรืออาจใช้สื่อช่วย เช่น สไลด์ หรือวีดิทัศน์ เป็นต้น

3.2 การสอนแบบไม่เป็นทางการ (Informal Library Instruction) สอนวิธีนี้ คือการสอนแทรกไปกับกระบวนการทำงานห้องสมุด เช่น งานบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า ก็สอนนักเรียนให้รู้จักบัตรรายการและดัชนีประเภทต่าง ๆ ในการค้นคว้าหาความรู้ หรือสอนในโอกาสที่ผู้ใช้ห้องสมุดมีปัญหาในเรื่องต่าง ๆ แล้วมาหาครูบรรณารักษ์ อาจเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม แล้วครูบรรณารักษ์ก็หาโอกาสนี้สอนและแนะนำให้รู้จักวิธีใช้ห้องสมุด เป็นวิธีสอนโดยทางอ้อม ซึ่งผู้เรียนจะได้สาระไม่มากนัก

นอกจากนี้ นันทา วิฑูตศักดิ์ (2533 : 33 – 34) กล่าวถึงเทคนิควิธีการสอนการใช้ห้องสมุดไว้ว่า การสอนมีบทบาทสำคัญยิ่งในการศึกษา เป็นเครื่องมือที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการเรียนกระตือรือร้น ตั้งใจเรียน และเกิดความรู้ เกิดทัศนคติที่ดี การสอนจะบรรลุวัตถุประสงค์ต่อเมื่อครูผู้สอนมีทักษะและสามารถเลือกให้ระเบียบวิธีสอนต่าง ๆ วิธีใดวิธีหนึ่ง หรือหลาย ๆ วิธีผสมผสานกันอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบทเรียน ดังนั้น วิธีสอนการใช้ห้องสมุดจะประสบความสำเร็จได้ต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ ดังนี้

1. ผู้สอน มีบุคลิกภาพที่ดี น่าศรัทธา รู้จักเลือก ปรับปรุงเทคนิควิธีสอนให้เหมาะสมกับรูปแบบการสอน และเนื้อหาที่จะสอน อีกทั้งรู้จักดัดแปลงสื่อการสอนแบบเก่า ๆ ให้ใช้งานได้ดีเหมาะสมกับกาลสมัย และศึกษาเทคโนโลยี จนสามารถใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างดี

2. ผู้สอนต้องมีความรู้ความเข้าใจทางด้านจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนการสอนเพื่อจะได้ดำเนินการได้สอดคล้องและสามารถตอบสนองความต้องการและพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน

3. เนื้อหาสาระ ในรายวิชาการสอนการใช้ห้องสมุด หรือการศึกษาค้นคว้าเบื้องต้นมีเนื้อหาวิชามากเกินไป บางบทมีรายละเอียดมากเกินไป ไม่สอดคล้องกับเวลาเรียน

ดังนั้น จะต้องพยายามจัดลำดับเนื้อหาวิชาจากง่ายไปยาก และจัดลำดับเนื้อหาวิชาให้สัมพันธ์กัน สามารถถ่ายทอดการเรียนรู้ได้ เพื่อจะได้สอนเนื้อหาได้ครบถ้วนอย่างทันเวลาและเข้าใจชัดเจน

4. ผู้เรียน ซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคลทางด้านพัฒนาการต่าง ๆ ของร่างกายทั้งด้านประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม และทางด้านเศรษฐกิจ ในการสอนต้องดำเนินให้สามารถตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้

จากองค์ประกอบใหญ่ทั้ง 4 องค์ประกอบยังสามารถแยกออกเป็นองค์ประกอบย่อยในขั้นปฏิบัติการได้ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมาย และเนื้อหา
2. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยคำนึงถึงสภาพความแตกต่างระหว่างบุคคล
3. เลือกกำหนดรูปแบบของการเรียนการสอน
4. กำหนดบทบาทของบุคลากร
5. จัดวัสดุและอุปกรณ์การเรียนการสอน
6. จัดสิ่งอำนวยความสะดวก
7. การประเมินผลและการปรับปรุง

ก. เป้าหมาย 1. จุดมุ่งหมายและเนื้อหา	ข. สภาพการณ์ 1. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 2. เลือกรูปแบบของการเรียนการสอน
1. สิ่งอำนวยความสะดวก 2. การประเมินผลและการปรับปรุง ง. ผลที่ได้รับ	ผู้เรียน 1. กำหนดบทบาทของบุคลากร 2. จัดวัสดุและอุปกรณ์ ค. แหล่งวิทยาการ

ภาพที่ 2.1 โครงสร้างของระบบการเรียนการสอน

ที่มา : นันทา วิทูลิศศักดิ์. 2533 : 33-34

จากโครงสร้างของระบบการเรียนการสอนดังกล่าวข้างต้น แหล่งวิทยาการหรือสื่อการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกรมวิชาการ (2546 : 1 – 3) ที่กล่าวถึงสื่อการเรียนการสอนว่า ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า การเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ อย่างหลากหลาย สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ สื่อที่นำมาใช้เพื่อการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงเรียกว่า “สื่อการเรียนรู้” ซึ่งหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่รอบตัว ไม่ว่าจะเป็นวัสดุของจริง บุคคล สถานที่ เหตุการณ์ หรือความคิดก็ตามถือเป็นสื่อการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับว่าเราเรียนรู้จากสิ่งนั้น ๆ หรือนำสิ่งนั้น ๆ เข้ามาสู่การเรียนรู้ของเราหรือไม่ สื่อการเรียนรู้ทั้งหมด สามารถจำแนกออกตามลักษณะได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่แสดงหรือเรียบเรียงสาระความรู้ต่าง ๆ โดยใช้ตัวหนังสือที่เป็นตัวเขียนหรือตัวพิมพ์เป็นสื่อในการแสดง ความหมาย สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายชนิด ได้แก่ เอกสาร หนังสือเรียน หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร บันทึกรายงาน ฯลฯ

2. สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นใช้ควบคู่กับเครื่องมือโสตทัศนวัสดุหรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น แถบบันทึกภาพพร้อมเสียง (วีดิทัศน์) แถบบันทึกเสียงภาพนิ่งสื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นอกจากนี้สื่อเทคโนโลยี ยังหมายรวมถึง

กระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ เช่น การใช้ อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เป็นต้น

3. บทบาทด้านสนับสนุนการเรียนการสอน โดยครูอาจารย์ผู้สอนร่วมมือกับครู บรรณารักษ์วางแผนสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้นักเรียนด้วยการเน้นวิธีการเรียนรู้การ ค้นคว้าให้สอดคล้องกับความถนัด ความสามารถของแต่ละบุคคล การใช้สื่อและบริการต่างๆ ที่มี อยู่ในห้องสมุดให้เกิดประโยชน์มากที่สุดปลูกฝังกระบวนการเรียนรู้ หรือการสอนวิธีเรียน มิใช่ การสอนให้จำบทเรียนความสามารถของนักเรียนในการเรียนรู้ด้วยตนเองดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ จะทำให้นักเรียนในชาติมีความพร้อมที่จะพัฒนา และสามารถพัฒนาตนเอง ตลอดจนสังคมให้ เจริญก้าวหน้าทันกับอารยประเทศ (กรมวิชาการ. 2545 : 59 – 60) ดังนั้น ครูผู้สอน และครู บรรณารักษ์ควรร่วมมือกันในการสอน เพื่อให้นักเรียนรู้จักใช้ห้องสมุดเพื่อการศึกษา ค้นคว้า โดย ครูผู้สอนจัดทำแผนการสอนซึ่งกำหนดจุดประสงค์รายวิชาที่จะใช้ห้องสมุด กำหนดเนื้อหาที่จะ ให้นักเรียน ค้นคว้า กำหนดเวลา จำนวนคาบ ที่จะเข้าศึกษา ค้นคว้ากำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับ จุดประสงค์และเนื้อหา กำหนดวัสดุสารนิเทศที่จะให้นักเรียนศึกษาค้นคว้า และจัดทำใบงานให้ นักเรียน แล้วประสานงานกับครูบรรณารักษ์ให้เตรียมสถานที่และวัสดุสารนิเทศ สำหรับการ ค้นคว้าให้พร้อม

จากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว กรมวิชาการ (2545 : 13 – 26) ยังกล่าวถึงความจำเป็นที่ ต้องมีการพัฒนาห้องสมุดให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนโดยอาศัยเหตุผล 7 ประการ คือ

1. การเน้นวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน (Emphasizing on the Learner) เป็นที่ยอมรับ ในวงการศึกษาระดับนี้ว่า “ควรเรียนรู้ว่าการเรียน เรียนอย่างไร” มากกว่า “การเรียนคือการจำ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ” เพราะนักเรียนจะต้องศึกษาและเรียนรู้ด้วยตนเองหลักจากที่เขาจบการศึกษาออก จากโรงเรียนไปแล้วและการรู้จักหาเหตุผลข้อมูล หรือข้อสนเทศให้แก่ตนเอง จะเป็นประสบการณ์ ที่ดีในการทำงานในอนาคตนอกจากนี้ ยังพบว่านักเรียนที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะจำเรื่องที่เรียนได้ ดีกว่า

2. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Difference) การเรียนรู้ของเด็กมี อัตราแตกต่างกันออกไป และข้อแตกต่างเหล่านี้สามารถจัดให้เหมาะสมได้ในโรงเรียน เด็กแต่ละ คนจะเป็นตัวของตัวเอง การพัฒนาทางสติปัญญา อารมณ์ และร่างกายจะอยู่ในอัตราแตกต่างกัน จากรายงานการวิจัยได้สนับสนุนการสอนโดยให้เด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Center) ยึดหลักความ ยืดหยุ่น บางครั้งอาจจะให้เด็กทำงานคนเดียวเป็นงานเดี่ยว หรือทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นงานกลุ่ม หรือทำงานกันทั้งชั้นเรียนถ้าห้องสมุดมีประสิทธิภาพย่อมจะเป็นส่วนสำคัญในการมุ่งไปสู่ ความสำเร็จและสัมฤทธิ์ผลได้

3. การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร (Change in the Curriculum) โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านมนุษยศาสตร์และการบูรณาการหลักสูตร ดังนั้น การผลิตวัสดุอุปกรณ์การสอนจะต้องสนองต่อความต้องการของนักเรียน และห้องสมุดควรจะมีบทบาทในการช่วยเหลือครูในการเลือกและเตรียมวัสดุเพื่อการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของหลักสูตรนั้น ๆ

4. การเปลี่ยนแปลงวิธีการสอน (Change in Method of Instruction) การเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนของครู จากวิธีสอนโดยยืนสอนอยู่หน้าชั้นเรียนตลอดเวลาเป็นวิธีสอนอย่างผสมผสานกันตามความเหมาะสม ในขณะที่นักเรียนต้องเรียนโดยการทำงานกลุ่ม ทำงานเดี่ยวหรือฟังครูสอน ห้องสมุดจึงต้องมีบทบาทในการช่วยอำนวยความสะดวกในด้านวัสดุอุปกรณ์และเจ้าหน้าที่ต้องพร้อมที่จะให้ความสะดวก

5. การใช้เวลาว่างในการศึกษา (Education for Leisure) การศึกษายามว่างหรือการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยการศึกษาค้นคว้า จะต้องอาศัยแรงจูงใจของครูประจำชั้นวิชา และครูบรรณารักษ์เพื่อทำหน้าที่นักเรียนเกิดความสนใจที่จะค้นคว้า ประดิษฐ์หรือทำงานอดิเรกต่างๆ ตามความถนัดและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ งานอดิเรกในรูปแบบต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความบันเทิงเรีงรมย์แก่นักเรียนสำหรับนักเรียนที่มีทักษะในการอ่านน้อย บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นส่วนสำคัญในการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการอ่าน การฟัง และการนำไปสู่ความเพลิดเพลิน

6. ความต้องการสารสนเทศ (Need for Information) ในสังคมปัจจุบันความต้องการสารสนเทศมีมากขึ้นและมีความสำคัญ เช่น สารสนเทศเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม การเดินทาง การเลือกอาชีพ การศึกษาต่อ การสมัครงาน เป็นต้น โรงเรียนต้องเป็นแหล่งที่ให้นักเรียนหาสารสนเทศได้ตรงกับความต้องการ ครูควรสอนทักษะต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนตั้งแต่เริ่มเข้าเรียน มีการสาธิตเพื่อให้เข้าถึงสารสนเทศ บทบาทของห้องสมุดจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงโดยสนองความต้องการได้หลายรูปแบบอาจกล่าวได้ว่าห้องสมุดต้องทำหน้าที่เป็นโรงเรียน ดังนั้น โรงเรียนทั้งโรงเรียนก็คือห้องสมุดนักเรียนจะต้องเรียนรู้ว่าจะเรียนอย่างไร การฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ในการหาสารสนเทศเป็นกุญแจสำคัญไปสู่การเรียนรู้

เพื่อตอบสนองบทบาทของห้องสมุดโรงเรียนการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนดังกล่าว ครูบรรณารักษ์จึงควรมีบทบาทสำคัญ 3 ประการ คือ

1. พัฒนาภาษาและทักษะในการอ่าน โดยพัฒนาวัสดุสารนิเทศให้มีความหลากหลาย ควรคัดเลือกหนังสือที่อยู่ในความสนใจของนักเรียนและมีเนื้อหาที่ตอบสนองหลักสูตร มีการใช้อย่างคุ้มค่าและประการสำคัญที่สุดคือต้องเป็นวัสดุสารนิเทศที่ทุกคนอยากอ่านอยากศึกษานอกจากนี้ห้องสมุดควรส่งเสริม และประชาสัมพันธ์ความคิดในการอ่านให้นักเรียนคิดว่าการอ่านเป็นความสนุกสนานไม่ใช่เรื่องน่าเบื่อหน่าย ดังนั้น ห้องสมุดต้องจัดอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับวัยและ

ความสามารถของสมาชิกในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนอ่านหนังสือวิชาการได้อย่างหนังสืออ่านเล่น ไม่เบื่อหน่ายนักมอง ซึ่งจะจูงใจให้นักเรียนรักการอ่าน และเชื่อว่าไม่เป็นสิ่งที่ยากเกินไป สำหรับนักเรียนก่อให้เกิดความรู้สึกลอยลางจะขอยืมไปอ่านที่บ้าน และทำให้เกิดความรักการอ่านในที่สุด

2. สอนและฝึกทักษะในการใช้ห้องสมุด ปัจจุบันโรงเรียนจำนวนมากตระหนักถึงทักษะและความสำคัญของการใช้ห้องสมุดเพื่อให้นักเรียนเข้าถึงข้อสนเทศ และได้รับประโยชน์จากการใช้ข้อสนเทศ ปัญหาอยู่ที่นักเรียนขาดทักษะการใช้ห้องสมุด การสอนในห้องสมุดโดยครูบรรณารักษ์ยังไม่ได้ยกตัวอย่างให้สัมพันธ์กับวิชาที่จัดสอนในห้องเรียนเท่าที่ควร นักเรียนจะเรียนเพียงแต่การจัดเรียงตามพยัญชนะ การจำแนกและการใช้บัตรรายการ แต่ไม่สามารถประยุกต์ทักษะเหล่านี้ได้เมื่อนำไปใช้ในการค้นหาหนังสือและข้อสนเทศจริง ๆ ดังนั้น การสอนทักษะการใช้ห้องสมุดต้องถือว่าเป็นหน้าที่ของครูบรรณารักษ์ที่จะมุ่งเน้นนักเรียนมีประสบการณ์ สามารถใช้ทักษะเหล่านั้นได้ทันกับสถานการณ์จริง

3. สอนและฝึกการศึกษาค้นคว้า การรายงานตามที่ได้รับมอบหมายจากครูหรืองาน/โครงการที่นักเรียนสนใจ สิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับนักเรียนเป็นโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกการใช้ห้องสมุดในโรงเรียนนับตั้งแต่ นักเรียนสามารถค้นหาและใช้ทรัพยากรได้ด้วยตนเอง โดยใช้บัตรรายการและหมวดหมู่ของหนังสือต่าง ๆ การรู้จักวรรณคดี หน้าสารบัญ การอ่านเพื่อต้องการข้อสนเทศอย่างผิวเผินกับการอ่านอย่างละเอียด การเลือกอ่านเฉพาะส่วนสำคัญและการเขียนย่อเนื้อหา ตลอดจนรวบรวมข้อสนเทศที่หาได้และการนำเสนอ ดังนั้น ห้องสมุดจึงควรมีตัวอย่างการเขียนรายงาน หรือมีการรวบรวมที่ดีเยี่ยมไว้ในห้องสมุด เพื่อเป็นตัวอย่างการทำงานของนักเรียน

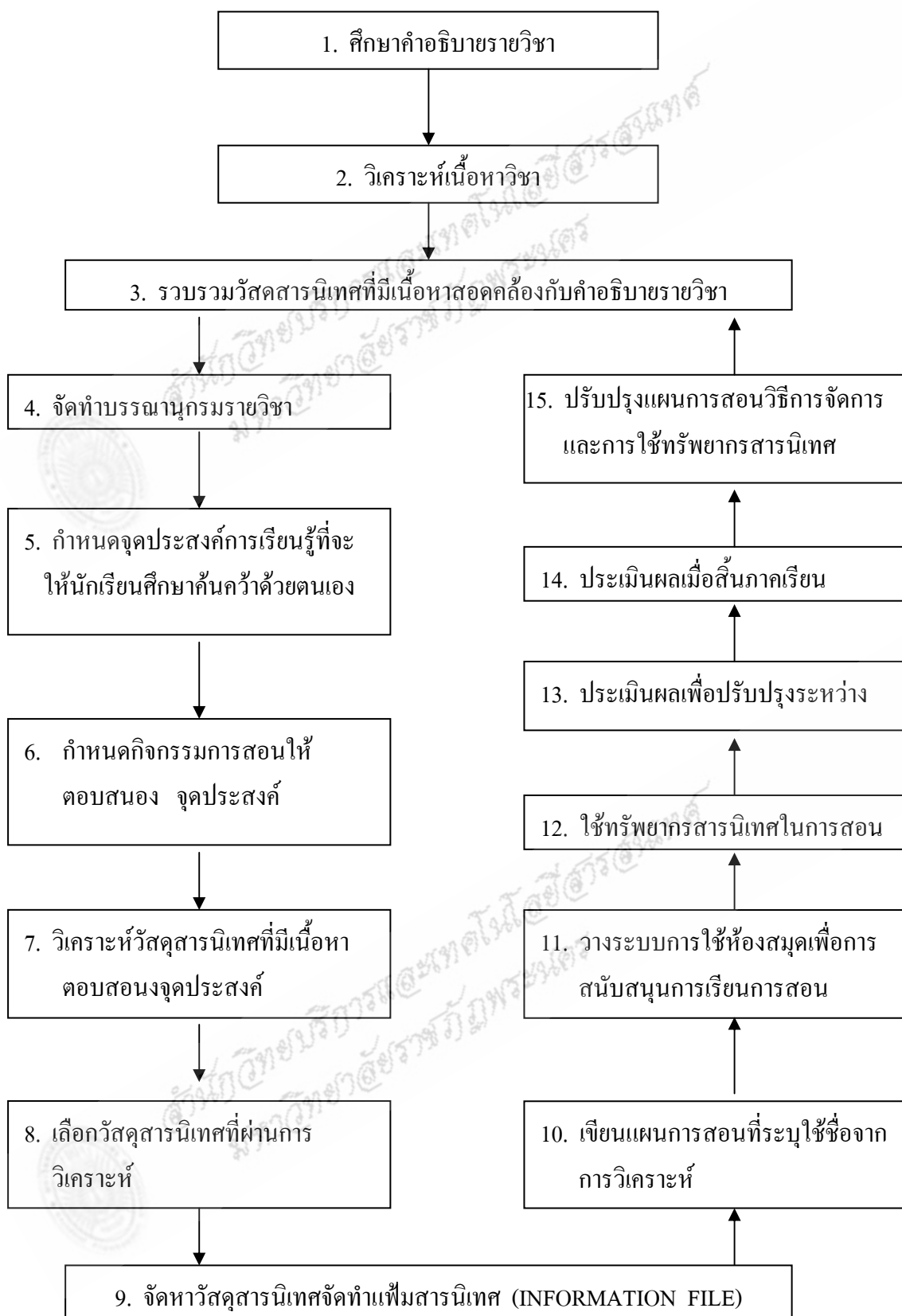
จากบทบาทที่สำคัญดังกล่าว ประกอบกับการใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอนเกี่ยวข้องกับบุคลากรหลายฝ่ายในโรงเรียน เช่น การสนับสนุนของผู้บริหาร ความพร้อมของครูผู้สอน ครูบรรณารักษ์และนักเรียน จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมการที่ดี ในกระบวนการใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอน มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. การสร้างเจตคติที่ดีในการอ่านและการใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอน อาจทำได้หลายวิธีอาจกล่าวได้ว่า ถ้าครูบรรณารักษ์สามารถบริหารงานห้องสมุดได้ดี มีบริการและกิจกรรมสม่ำเสมอและทำงานเทคนิคของห้องสมุดให้สมบูรณ์แล้ว ก็ถือเป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อการอ่านและการใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอนได้ เพราะความพร้อมในการให้บริการย่อมสร้างเจตคติที่ดีเสมอการสร้างเจตคติดังกล่าวอาจทำได้โดย การจัดบรรยากาศในห้องสมุดให้เอื้ออำนวยต่อการศึกษาค้นคว้าการจัดประชาสัมพันธ์ ผลงานของห้องสมุดด้วยความเต็มใจและด้วยประสิทธิภาพ

อันดียั้งการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างสม่ำเสมอ การจัดโครงการต่าง ๆ เช่น การจัดทำค่ายการอ่าน การจัดงานบรรณารักษ์สัมพันธ์ และการจัดทำโครงการห้องสมุดสัมพันธ์ เป็นต้น

2. การสอนวิธีศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองแก่นักเรียนเป็นบทบาทสำคัญบทบาทหนึ่งของห้องสมุดโรงเรียน ทักษะที่จำเป็นซึ่งครูควรสอนและฝึกให้นักเรียนสามารถใช้ห้องสมุดได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาจพิจารณาปัญหาที่พบเมื่อนักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ศึกษาค้นคว้าในห้องสมุด ได้แก่ นักเรียนส่วนใหญ่จะลอกข้อสนเทศทันทีที่ค้นพบในเล่มแรก นักเรียนขาดทักษะในการสรุปและย่อความจึงใช้วิธีลอกหรือถ่ายเอกสาร นักเรียนไม่รู้จักเปรียบเทียบข้อสนเทศที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ หรือจากวัสดุสารนิเทศที่หลากหลาย จึงไม่อาจอภิปรายข้อมูลหลากหลายที่ค้นคว้าได้และไม่สามารถนำเสนอข้อสนเทศให้น่าสนใจได้ การสั่งงานซ้ำซ้อนกับของครู เนื่องจากเนื้อหาวิชาบางเรื่องอาจซ้ำซ้อน เช่น เรื่องสิ่งแวดล้อมซึ่งมีเนื้อหาทั้งในกลุ่มวิชาสังคมศึกษาและกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ ถ้าขาดการประสานงานที่ดีการสั่งงานจะซ้ำซ้อนกันได้ นักเรียนมีความสนใจในการศึกษาหาข้อสนเทศน้อย จะทำก็ต่อเมื่อครูมอบหมายเท่านั้น ดังนั้น การสอนวิธีศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองแก่นักเรียน อาจมีวิธีการสอนโดยการปฐมนิเทศเมื่อเริ่มต้นการศึกษาใหม่ ครูบรรณารักษ์อาจร่วมมือกับครูแนะแนวในการปฐมนิเทศเกี่ยวกับความสำคัญของห้องสมุดบริการและกิจกรรมวัสดุสารนิเทศ วิธียืมหนังสือ มารยาทในการใช้ห้องสมุด วิธีการศึกษาค้นคว้าการอ่าน เป็นต้น สอนแทรกวิชาปกติโดยก่อนมอบหมายงานให้นักเรียนศึกษาค้นคว้า ครูผู้สอนควรแนะนำการกำหนดหัวข้อในการศึกษาค้นคว้า การหาแหล่งข้อสนเทศ การเปรียบเทียบและการนำเสนอข้อสนเทศ ตัวอย่างเขียนรายงานที่ดี เป็นต้น เปิดสอนในรายวิชางานห้องสมุด กิจกรรมชุมนุมหรือกิจกรรมอิสระ สอนตัวต่อตัวเมื่อเด็กมาขอคำแนะนำ สอนโดยวิธีเผยแพร่ด้วยเอกสาร เช่น เอกสารเผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับหนังสือ วิธีอ่าน คู่มือการใช้ห้องสมุด เป็นต้น สอนโดยโสตทัศนวัสดุที่ห้องสมุดจัดซื้อและจัดทำขึ้น เช่น วิดีทัศน์ ภาพนิ่ง CD-ROM เป็นต้น สอนโดยจัดทำชุดฝึกทักษะให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองสำหรับเนื้อหาของแบบฝึกหัดการใช้ห้องสมุด

3. การจัดหาและการใช้ทรัพยากรสารนิเทศของครูบรรณารักษ์และครูผู้สอน หลังจากการสร้างเจตคติที่ดีในการใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอนแก่ครูและนักเรียนแล้ว การจัดหาและใช้ทรัพยากรสารนิเทศของห้องสมุดโรงเรียนที่เหมาะสมจะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้ เนื่องจากงบประมาณของห้องสมุดโรงเรียนมีจำกัด การจัดหาวัสดุสารนิเทศที่เหมาะสม ทั้งนี้ เนื่องจากงบประมาณของห้องสมุดโรงเรียนมีจำกัด การจัดหาวัสดุสารนิเทศที่เหมาะสม และมีการใช้อย่างแท้จริง จึงเป็นเรื่องสำคัญคู่กันกับงบประมาณที่เสียไป แนวทางการจัดหาและการใช้ทรัพยากรสารนิเทศของห้องสมุดโรงเรียนเพื่อตอบสนองหลักสูตรและการเรียนการสอน ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 แนวทางการจัดหาและการใช้ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดโรงเรียน เพื่อตอบสนอง
หลักสูตรและการเรียนการสอน

ที่มา: กรมวิชาการ, 2543: 13-16

จากแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอน สรุปได้ว่า การใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอน เป็นวิธีการที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนเกิดทักษะและกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งรู้จักศึกษาค้นคว้าและมีนิสัยรักการอ่าน ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรในโรงเรียน ได้แก่ การสนับสนุนของผู้บริหาร ความพร้อมของครูผู้สอน และการจัดบริหารงานห้องสมุดของครูบรรณารักษ์ ที่จะช่วยกันดำเนินการให้เป็นไปอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

4. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

การจัดกิจกรรมเป็นการช่วยกระตุ้น จูงใจให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจการอ่าน เป็นความสำคัญของความจำเป็นของการอ่าน และพยายามพัฒนาการอ่านของตนให้ถึงระดับ การอ่านเป็นและอ่านจนเป็นนิสัย

4.1 ลักษณะสำคัญของกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

4.1.1 เราใจ บุคคลที่เป็นเป้าหมาย อาจเป็นคนเดียว หรือกลุ่มคน หรือคนทั่วไป ให้เกิดความอยากอ่านหนังสือ โดยเฉพาะหนังสือที่มีคุณภาพตามที่ประสงค์หรือที่ผู้จัดกิจกรรม เห็นว่าควรอ่านกิจกรรมจะชี้ให้เห็นว่าการอ่านเป็นสิ่งจำเป็น มีความสำคัญ มีประโยชน์ต่อบุคคล และสังคมนานาประการ

4.1.2 จูงใจ ให้บุคคลที่เป็นเป้าหมายเกิดความพยายามที่จะอ่านให้แตกฉาน เพื่อจะได้รู้เรื่องราวอันน่ารู้ น่าสนุก ที่มีอยู่ในหนังสือตามที่ผู้จัดกิจกรรมนำมากล่าว นอกจากจะ เห็นประโยชน์แล้วยังเกิดความรู้สึกว่าความพยายามอ่านให้เข้าใจถ่องแท้นั้นคุ้มค่า ให้ความรู้สึก เป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นให้ช่วยอ่าน ช่วยตีความหมาย ซึ่งบางครั้งอาจคลาดเคลื่อนได้ เห็นความจำเป็นที่จะต้องฝึกฝนการอ่านและการใช้คู่มือช่วยการอ่าน เช่น พจนานุกรม ศัพท์วิชาเฉพาะ เป็นต้น ไม่เกิดความเบื่อหน่ายท้อแท้ที่จะต้องต่อสู้เอาชนะตนเองให้อ่านหนังสือได้

4.1.3 กระตุ้นแนะนำให้อยากรู้อยากเห็นเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหนังสือ มากมายหลายอย่างอยากมุ่งดูให้รู้รอบและรู้สึกซึ่ง เปิดความคิดให้กว้าง เมื่ออ่านเรื่องหนึ่งแล้วก็ อยากอ่านอีกเรื่องหนึ่งต่อไป มีความรู้สึว่าการอ่านเป็นกิจกรรมประจำวันที่จะขาดเสียมิได้ เกิด ความรู้สึกหนังสือทำทนายให้อ่าน ให้วิจารณ์ ให้ประเมินค่า ให้อ่านนำเอาความรู้ที่ได้รับไปใช้ อยากเขียนหนังสือทำนองเดียวกันนี้ได้ดีกว่าเล่มนี้ เหล่านี้เป็นต้น

4.1.4 สร้างบรรยากาศการอ่านขึ้นในบ้าน ในโรงเรียนและในสังคม นอกจาก กิจกรรมจะเร้าใจจูงใจให้อ่าน และกระตุ้นให้เกิดความคิดให้กว้างแล้วกิจกรรมส่งเสริมการอ่านจะ

เกี่ยวข้องกับการผลิตวัสดุการอ่านให้เหมาะสม การสร้างและปรับปรุงแหล่งวัสดุการอ่านให้มีเพียงพอการบูรณาการการอ่านเข้าไว้ในการเรียนการสอน และในการตัดสินใจเพื่อดำเนินการต่างๆ

4

2

สาเหตุสำคัญของการกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

4.2.1 การอ่านมิใช่ทักษะที่เกิดเองตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้สามารถเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่มีการบันทึกไว้ด้วยตัวหนังสือในภาษาแต่ละภาษา (บางภาษาที่ไม่มีตัวหนังสือต้องอาศัยตัวหนังสือจากชนชาติอื่น) ต้องเรียนจึงจะรู้จักตัวอักษร และต้องอ่านคำเขียนหรือคำที่ตีพิมพ์สำหรับบางคน การเรียนอ่านเป็นการยกต้องอาศัยการแนะนำสั่งสอน ฝึกฝนด้วยตนเอง และทักษะการอ่าน การที่จะรู้หนังสือให้ความรู้และความเพลิดเพลินอย่างไรก็ต้องหัดอ่านให้แตกฉานก่อนถึงเวลานั้น จะต้องมีผู้บอกให้รู้หนังสือจะให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านอย่างไร

4.2.2 การอ่านเป็นพฤติกรรมสื่อสารและรับสารอย่างหนึ่ง พฤติกรรมเช่นนี้จะเจริญงอกงามเมื่อมีผู้กระทำมากกว่าหนึ่งคน เพื่อสื่อสาร รับสาร ข่อยสาร สนองตอบสาร พัฒนาสาร และกระจายหรือส่งสารต่อไปเป็นวงจรดังนี้ กิจกรรมส่งเสริมการอ่านเป็นการกระทำที่มีผู้เกี่ยวข้องอย่างน้อยสองคน คือ ผู้จัดกิจกรรมหนึ่งคน และเป้าหมายอีกหนึ่งคน หนึ่งคนที่เป็นเป้าหมาย อาจมีการรับสารพัฒนาสารและกระจายไปสู่กลุ่มคนก็ได้ กิจกรรมส่งเสริมการอ่านส่วนใหญ่ที่จัดโดยหน่วยงานราชการ สมาคมองค์กรเอกชน จะเป็นการจัดโดยกลุ่มคน มีกลุ่มบุคคลเป็นเป้าหมาย ดังนั้น จึงมีความรู้สึกร่วมมือรู้สึกว่าจะต้องแข่งขันกันเพื่อให้ได้ดีที่สุด

4.2.3 ผู้ที่อ่านหนังสือแตกฉานแล้ว และสังคมที่ประกอบด้วยผู้อ่านที่พัฒนาการอ่านไปมากแล้วก็ยังมีคามอยากรู้อยากเห็นเรื่องราวต่าง ๆ ให้มากหลากหลายขึ้นไปอีก ยังต้องการการกระตุ้นหรือแนะนำให้ทราบถึงแหล่งวัสดุการอ่านที่มีหนังสือมากแล้ว รู้มากแล้ว ความพอใจเช่นนี้เป็นอันตรายเพราะจะปิดกั้นความเจริญทางสติปัญญา ความรู้ตนเอง ปิดตนเองให้อยู่ในสมอของตนเองเท่านั้น จึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเพื่อรักษาใจความในการอ่านให้ต่อเนื่องเป็นการเปิดทางเพื่อพัฒนาตนเองตลอดชีวิต (กรมวิชาการ. 2546 : 77 -79)

ดังนั้น การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต้องได้รับความร่วมมือจากบุคลากรทุกคนในโรงเรียนโดยมุ่งหวังที่จะพัฒนาการเรียนการสอน ตลอดจนสร้างนิสัยรักการอ่านทั้งในและนอกห้องเรียน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านจะประสบความสำเร็จได้ ต้องคำนึงถึงธรรมชาติของเด็กในแต่ละวัย และผู้จัดกิจกรรมจะต้องนำกิจกรรมนั้น ไปสู่การอ่านเสมอ กิจกรรมส่งเสริมการอ่านมีลักษณะสำคัญคือ

1. เราใจทำให้เกิดอยากอ่าน
2. จูงใจให้เกิดความพยายามที่จะอ่านให้แตกฉาน
3. กระตุ้นแนะนำให้อยากรู้อยากเห็นให้ความคิดเปิดกว้าง

4. สร้างบรรยากาศการอ่านและทำให้แหล่งวัสดุการอ่านเพียงพอ

ดังนั้น กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน (กรมวิชาการ, 2539 : 243 – 263) จึงเป็นกลวิธีที่จะทำให้การส่งเสริมการอ่าน ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของครูบรรณารักษ์ในการปลูกฝังให้นักเรียน ควรตระหนักกว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างนิสัยรักการอ่านให้กับเยาวชนของชาติโดยใช้กิจกรรมส่งเสริมการอ่านเป็นเครื่องมือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ได้สม่ำเสมอและได้รับความสำเร็จอาจทำได้ดังนี้

1. กำหนดวันจัดกิจกรรมให้แน่นอน
2. รวมกลุ่มครูบรรณารักษ์เพื่อแบ่งกลุ่มกันทำงาน
3. เสนอผลงานของกิจกรรมชุมชนต่าง ๆ
4. ขอความร่วมมือหมวดวิชาต่าง ๆ
5. ควรจัดกิจกรรมประจำห้องสมุด
6. ควรเชิญวิทยากรจากบุคคลภายนอกเป็นครั้งคราว
7. วัสดุอุปกรณ์ที่เคยจัดแสดงแล้ว ควรเก็บรักษาไว้อย่างดี เพื่อนำมาใช้จัดกิจกรรมได้ใหม่
8. จัดกิจกรรมประเภทประกวด และแข่งขัน โดยเชิญครูต่าง ๆ มาเป็นกรรมการ
9. รายงานผลการจัดกิจกรรมให้ผู้บริหารทราบทุกครั้ง
10. ประกาศเกียรติคุณและขอบคุณผู้เข้าร่วมกิจกรรม

จากแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านดังกล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เป็นวิธีการที่จะช่วยกระตุ้น ชักจูงให้นักเรียนสนใจการอ่านหนังสือมากขึ้นเป็นความสำคัญและจำเป็นของการอ่าน และทุกครั้งที่จัดกิจกรรมควรเชิญชวนให้อ่านหนังสือรู้จักใช้บริการห้องสมุด สามารถเลือกหนังสืออ่านได้ตามความต้องการหรือความสนใจ อันจะนำไปสู่การพัฒนาการอ่านของตนเองให้ไปถึงระดับอ่านเป็น อ่านสม่ำเสมอ และอ่านเป็นนิสัย

4.3 ปัญหาการส่งเสริมการอ่าน

วาทินี ฐาปวงศ์สานติ (2543 : 190 – 194) ได้กล่าวว่า ปัญหาห้องสมุดโรงเรียน ประถมศึกษาทั่วประเทศไทย พบปัญหาบุคลากรไม่มีวุฒิและประสบการณ์ในการดำเนินงาน ขาดงบประมาณในการจัดหาทรัพยากร ทรัพยากรที่มีบ้างสมัย มีจำนวนไม่เพียงพอเนื้อหาไม่สอดคล้องความต้องการผู้ใช้โดยเฉพาะผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญ และไม่มีการติดตามประเมินผล และสรุปปัญหาการดำเนินงานห้องสมุดทั่วไป คือ

1. การบริหารงาน ขาดการวางแผนระยะยาว หรือขาดนโยบายหลักที่เท่าเทียมกัน ระหว่างห้องสมุด ผู้บริหารระดับสูงขาดประสบการณ์ และความชำนาญงาน ไม่มีการสนับสนุน ห้องสมุดอย่างจริงจัง ไม่สนใจพัฒนาตนเองให้ทันกับความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่

2. บุคลากร จำนวนผู้ดำเนินงานยังไม่เพียงพอ ขาดวุฒิทางวิชาชีพและความชำนาญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ บุคลากรยังไม่เหมาะสมกับงานห้องสมุดขาดมนุษยสัมพันธ์ ทำให้ งานบริการต่าง ๆ ล่าช้าไม่สนองความต้องการของผู้ใช้บริการ

3. สถานที่ สภาพแวดล้อมยังไม่เหมาะสม การคมนาคมติดต่อไม่สะดวก เนื้อที่ ภายในคับแคบ จำนวนที่นั่งไม่เพียงพอ บรรยากาศไม่น่าเข้าใช้เพราะอบอ้าว และแสงสว่างไม่เหมาะสม

4. งบประมาณ เป็นปัญหาหลักของทุกห้องสมุดที่มีงบประมาณไม่เพียงพอ กับความต้องการในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศทุกประเภท ที่จะอำนวยความสะดวกให้ทั้งผู้ใช้และ ผู้ปฏิบัติงาน ทั้งยังขาดการวางแผนใช้งบประมาณที่เหมาะสม

5. ทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยี ส่วนมากจะล้าสมัย มีจำนวนน้อยเนื้อหา ไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ขาดเทคโนโลยีทันสมัยมาให้บริการทรัพยากรถูกขโมย และชำรุด

6. ผู้ใช้บริการ ในระดับโรงเรียนยังไม่มีเวลาใช้ห้องสมุดสมุดเพียงพอเท่ากับ ห้องสมุดระดับอื่น ปัญหาผู้ใช้ส่วนมากใช้เทคโนโลยีสารสนเทศไม่ชำนาญ ผู้ใช้ปฏิบัติผิดระเบียบ เรื่องการส่งเงินกำหนดและทำลายทรัพยากรสารสนเทศ

7. ความร่วมมือ เป็นการร่วมมือระหว่างห้องสมุด หรือความร่วมมือระหว่างผู้ใช้ และผู้ให้บริการ ยังขาดความสัมพันธ์และวิธีการที่ดีสำหรับการดำเนินงาน

ชูศักดิ์วิชญ์ แสนปัญญา (2546 : 44) ได้กล่าวถึงปัญหาของห้องสมุดโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติว่า โรงเรียนประถมศึกษา หลายแห่งไม่สามารถตอบสนองเจตนารมณ์ตามวัตถุประสงค์ของสำนักงานคณะกรรมการ คือ

1. จำนวนห้องเรียนมีจำกัด ไม่สามารถจัดแบ่งห้องเรียนเพื่อจัดเป็นห้องสมุด ได้

2. โรงเรียนขาดบุคลากรหรือครูที่จะทำหน้าที่หรือสื่อ กิจกรรมส่งเสริมการอ่านเพื่อเสริมความรู้แก่นักเรียน

3. โรงเรียนขาดบุคลากรหรือครูที่จะทำหน้าที่ดูแลห้องสมุด

4. โรงเรียนไม่สามารถจัดหาหนังสือหรือสื่อ กิจกรรมส่งเสริมการอ่านเพื่อเสริมความรู้แก่นักเรียน

ทั้งบ้าน โรงเรียน และชุมชน ควรให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการอ่านต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นการสร้างนิสัยรักการอ่านให้เด็กทั้งสิ้น ห้องสมุดโรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยครูอาจารย์ผู้ที่ทำหน้าที่สอน และครูบรรณารักษ์ศึกษาหลักสูตรในแต่ละระดับที่สอนอยู่ในโรงเรียนและร่วมมือกันดำเนินการสอน การจัดหาวัสดุสารนิเทศมากให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูกำหนดคำถาม ครูบรรณารักษ์จัดหาสื่อที่เหมาะสม นักเรียนเข้าห้องสมุดรู้จักศึกษาค้นคว้า ครูผู้สอนและครูบรรณารักษ์ร่วมกันดูแลอย่างใกล้ชิด ส่งเสริมสนับสนุนการอ่านของนักเรียน ซึ่งจะช่วยให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตร

นอกจากบทบาทในการสนับสนุนการเรียนการสอนแล้วห้องสมุดยังต้องมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนเนื่องจากโรงเรียนมีความเกี่ยวข้องกับชุมชน นักเรียนเป็นผลผลิตของโรงเรียน เท่าๆ กับชุมชน ความเจริญก้าวหน้าและคุณภาพของโรงเรียนจะเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพของชุมชน เนื่องจากชุมชนมีคุณค่าต่อโรงเรียนในฐานะที่เป็นสถาบันทางสังคม (กรมวิชาการ. 2539: 15)

จากปัญหาการส่งเสริมการอ่านดังที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า การส่งเสริมการอ่าน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันต่าง ๆ ซึ่งในฐานะโรงเรียนเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาก็ควรให้การส่งเสริมสนับสนุนการอ่านอย่างจริงจัง

ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนวัดลำด้อยดิ่ง

1. สภาพทั่วไป

โรงเรียนวัดลำด้อยดิ่ง ตั้งอยู่ที่ตั้ง 1 หมู่ 1 ถนนวิบูลย์สารกิจ แขวงลำด้อยดิ่ง เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร โดยมีนายรังสรรค์ ปัทมะรางกุล เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ระดับ 8 และนางศิริดา ศิริวงศ์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน ระดับ 7 โรงเรียนวัดลำด้อยดิ่ง เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึง ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีครูผู้สอนจำนวน 34 คน นักเรียนทั้งหมดจำนวน 592 คน ห้องเรียนทั้งหมดจำนวน 22 ห้อง นักเรียนโดยเฉลี่ยต่อห้อง 27 คนนักเรียนส่วนใหญ่ (มากกว่าร้อยละ 75) นับถือศาสนาพุทธ นักเรียนร้อยละ 100 ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และนักเรียนร้อยละ 60 ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ศึกษาต่อ

2. ข้อมูลผู้ปกครอง

ผู้ปกครองจบการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 98.93 ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 1.07 มีรายได้เฉลี่ยของผู้ปกครองต่อเดือน 5,000 บาท อาชีพส่วนใหญ่ ร้อยละ 68.81

ทำอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 13.17 เกษตรกร ร้อยละ 6.45 รับราชการ ร้อยละ 4.03 ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 3.49 พนักงานรัฐวิสาหกิจ อื่น ๆ 4.05 สถานภาพ อยู่ด้วยกันร้อยละ 72.84 แยกกันอยู่ ร้อยละ 18.27 อื่น ๆ 8.89

3. ข้อมูลทรัพยากร

โรงเรียนวัดลำด้อยตั้ง มีเนื้อที่ 6 ไร่ อาคารเรียนถาวรรวม 4 หลัง จำนวนห้อง ทั้งหมด 41 ห้อง เป็นห้องเรียนจำนวน 22 ห้อง ห้องกิจกรรม อื่น ๆ 18 ห้อง ได้แก่ 1. ห้องผู้อำนวยการ/ห้องประชุม 2. ห้องธุรการและพัสดุ 3. ห้องวิชาการและแนะแนว 4. ห้องงานผ้า 5. ห้องขนมอบ 6. ห้องศิลปะและศิลปกรีน 7. ห้องศูนย์วิชาการ 8. ห้องลูกเสือ/สภามหาสนุกศึกษา 9. ห้องสมุด 10. ห้องสหกรณ์ 11. ห้องพัสดุ 12. ห้องตัดผมชาย – ห้องเสริมสวยสตรี 13. ห้องวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม 14. ห้องกลุ่มงานอาคารสถานที่ 15. ห้องพิพิธภัณฑสถาน 16. ห้องเรียนงานปูน 17. ห้องเรียนงานเกษตร 18. ห้องพลศึกษา

4. ข้อมูลชุมชน

อาชีพสำคัญของชุมชน คือ อาชีพรับจ้าง ศาสนาที่สำคัญของชุมชน คือ ศาสนาพุทธ ลักษณะ/สภาพของชุมชน ตั้งบ้านเรือนตามชายคลอง มีฐานะยากจน มีวัดลำด้อยตั้งเป็นศูนย์กลางในการติดต่อและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ วัดลำด้อยตั้ง โรงเรียนวัดลำด้อยตั้ง สถานีอนามัย โอกาสของสถานศึกษาด้วยความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ของชุมชน โรงเรียนได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดีในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งมีมูลนิธิสาธิตกิจวิธาน และมูลนิธิศิลปพันธ์ สนับสนุนการศึกษา โดยมอบทุนการศึกษาและวัสดุครุภัณฑ์ตลอดมา

5. เกียรติยศ ชื่อเสียงจุดเด่นที่สำคัญของสถานศึกษา ย้อนหลังไม่เกิน 3 ปี

ในปีการศึกษา 2545 – 2547 นักกีฬาชนะเลิศการแข่งขันกีฬานักเรียนระดับ กรุงเทพมหานคร

ปีการศึกษา 2546 – 2547 นักเรียนได้รับรางวัลเรียงความจากมูลนิธิ ดร.เทียม โชควัฒนา

ปีการศึกษา 2547 เข้าร่วมการแข่งขันนิทรรศการทางวิชาการในงาน (น.จ.นิทรรศ 48) ชนะเลิศ การแข่งขันประกวดมารยาทไทย ชนะเลิศ การแข่งขันเปิดพจนานุกรมไทย รองชนะเลิศ อันดับ 1 การแข่งขันคัดลายมือ ประเภทห้วนกลม และได้รับรางวัลโรงเรียนรักการอ่าน

ปีการศึกษา 2548 ด้านวิชาการ ชนะเลิศการประกวดคำขวัญ “วันงดสูบบุหรี่โลก” (สำนักอนามัยกรุงเทพฯ) รางวัลชมเชย ประกวดโครงงานวิทยาศาสตร์ ระดับประถมศึกษา (สนศ.) รางวัลที่ 2 การประกวดคำขวัญในหัวข้อ “ทางเลือกใหม่สุขภาพวัยรุ่น” ได้รับรางวัลสถานศึกษาดีเด่นระดับเขต โครงการเยาวชนไทยพณิกใจด้านภัยไข้เลือดออก ด้านกีฬา ชนะเลิศการ

แข่งขันฟุตบอล 7 คน รุ่นอายุไม่เกิน 12 ปี (ฟุตบอลนครบาลเล็ก) ชนะเลิศการแข่งขันเปตอง กลุ่มสุวินทวงศ์ ตัวแทนกลุ่มกรุงเทพฯ (สุวินทวงศ์) ชนะเลิศ เปตองคู่ รุ่น 14 ปีหญิง ชนะเลิศ ฟุตซอล รุ่น 12 ปีหญิง ชนะเลิศฟุตซอล รุ่น 14 ปีหญิง ตัวแทนวังกะโศดไกล รุ่น 10 ปีชาย ตัวแทนวังกะโศดสูง รุ่น 12 ปีหญิงตัวแทนวังกะโศดสูง รุ่น 16 ปีชาย

การเข้าร่วมโครงการนำร่องหรือโครงการทดลองต่าง ๆ โครงการเกษตรปลอดสารพิษ โครงการโรงเรียนรักการอ่าน โครงการเรียนรู้ด้วยการทำงาน โรงเรียนแกนนำระดับอนุบาล และโครงการวิจัยการพัฒนาบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้บริเวณโรงเรียน ภูมิศึกษา โรงเรียนวัดลำด้อยต้ง สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

6. สภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา

วิสัยทัศน์

พัฒนาแหล่งเรียนรู้

มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา

บุคลากรได้รับการพัฒนา

เน้นคุณค่าการมีวินัย

พันธกิจ

สะสมภูมิปัญญา สร้างและพัฒนาองค์ความรู้ที่หลากหลาย สร้างคนที่มีปัญญา รู้เหตุรู้ผล อยู่ในคุณธรรม และมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ตลอดจนสร้างผลงานที่มีมาตรฐาน มีการบริหารทรัพยากรของโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ร่วมพัฒนากับชุมชน และรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้เป็นกลไก สำคัญในการพัฒนาประเทศ และนำประเทศไปสู่ความมั่นคง และผาสุก

มาตรฐานการศึกษา/เป้าหมาย

1. นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบตนเองและ เคารพสิทธิของผู้อื่น
2. นักเรียนมีความรู้ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล
3. นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อ ห่วงไกลยาเสพติด
4. นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน ประกอบอาชีพที่สุจริต
5. นักเรียนมีความภูมิใจ รักและพัฒนาท้องถิ่นเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม
6. นักเรียนมีจิตสำนึกในความเป็นไทย อนุรักษ์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและ ประเพณีไทย

แนวคิดหลัก/ยุทธศาสตร์ที่สถานศึกษานำมาใช้พัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อให้มุ่งสู่มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้

1. ยุทธศาสตร์ด้านคุณภาพการศึกษา

แผนงานพัฒนากระบวนการเรียนรู้

แผนงานส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้

แผนงานป้องกันสารเสพติด

แผนงานส่งเสริมสุขภาพ อนามัย

แผนงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

2. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ

แผนงานพัฒนาบุคลากร

แผนงานปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

3. ยุทธศาสตร์ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

แผนงานสัมพันธ์ชุมชน

แผนงานการจัดทำหลักสูตรขั้นพื้นฐาน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าที่มีต่อการส่งเสริมการอ่านของห้องสมุดโรงเรียน ประถมศึกษามีงานวิจัยของ กรมวิชาการ (2544 : 18) ได้ศึกษาสภาพการอ่านของนักเรียนและการ จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน พบว่าครูประถมศึกษามีปัญหาในการจัดกิจกรรมส่งเสริม การอ่านมากที่สุด ได้แก่ ขาดงบประมาณ รองลงมาคือ ขาดผู้ช่วยเหลือ และไม่มีเวลาจัดกิจกรรม ส่วนปัญหาของครูมัธยมศึกษาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านมากที่สุด ได้แก่ ขาดงบประมาณ รองลงมาคือ ขาดผู้ช่วยเหลือ ส่วนการดำเนินงานห้องสมุด ส่วนใหญ่พบว่าปัญหาในการ ดำเนินงานห้องสมุดได้ไม่เต็มที่เนื่องจากมีชั่วโมงสอนมาก และปัญหาของครูบรรณารักษ์ มัธยมศึกษาที่พบมากที่สุด ได้แก่ ขาดงบประมาณในการจัดซื้อหนังสือและปรับปรุงห้องสมุดใน ส่วนการจัด กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน พบว่าครูบรรณารักษ์ ประถมศึกษาจะมีความถนัดในการจัด กิจกรรมมากกว่าครูบรรณารักษ์มัธยมศึกษา โดยครูบรรณารักษ์ประถมศึกษาจะจัดกิจกรรมเดือน ละครั้งและครูบรรณารักษ์มัธยมศึกษาจะจัดกิจกรรมภาคเรียนละครั้ง

กรมวิชาการ (2541 : 30) ได้ศึกษาสภาพการผลิตและพัฒนาหนังสือสำหรับเด็กพบว่า นิสัยและความต้องการในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 ส่วนใหญ่ ร้อยละ 92.5

อ่านหนังสืออื่นๆ นอกเหนือจากหนังสือเรียน โดยหนังสือที่นักเรียนชอบอ่านมาก คือ หนังสือภาพหนังสือการ์ตูน และหนังสือพิมพ์ วิธีการได้นั่งสมาธิมาอ่าน คือ ยิ้ม ชื่น และเช่า

นิตยา แพร่งสวัสดิ์ (2538 : 62) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับนิสัยรักการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านมีความสัมพันธ์กับนิสัยรักการอ่าน แต่ละกิจกรรมมีความสัมพันธ์กับนิสัยรักการอ่านมีความสัมพันธ์กับนิสัยรักการอ่าน แต่ละกิจกรรมมีความสัมพันธ์กับนิสัยรักการอ่านในระดับปานกลาง ได้แก่ กิจกรรมรวบรวมผลงานของนักเรียน กิจกรรมการแข่งขันเกี่ยวกับหนังสือ และกิจกรรมเล่านิทาน

ภทรินทร์ วิศิษฎ์ศักดิ์ (2539 : 42) ได้ทำการวิจัย เรื่องการประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้รูปแบบจำลองชิป (CIPP Model) พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้บริหารและครูที่มีต่อโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านเกี่ยวกับ 4 ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อมโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ระดับดี ด้านปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับต้องปรับปรุง ด้านกระบวนการอยู่ในระดับต้องปรับปรุง และด้านผลผลิตมีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี ส่วนนิสัยรักการอ่านของกลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านกับกลุ่มนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ พบว่านักเรียนที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านอยู่ในระดับมาก ส่วนความแตกต่างเกี่ยวกับนิสัยรักการอ่านของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านมีนิสัยรักการอ่านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยที่กลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านมีนิสัยรักการอ่านสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้ร่วมโครงการ

อารมณั พรหมรัตน์พันธ์ (2541 : 85-89) ได้ศึกษา เรื่อง การจัดกิจกรรมสร้างเสริมการอ่านของห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า คุรุบรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีสภาพการจัดกิจกรรมสร้างเสริมการอ่านด้านการจัดนิทรรศการมากที่สุด คุรุบรรณารักษ์ส่วนใหญ่ที่สำเร็จการศึกษา สาขาวิชาประสบการณ์ในการทำงานและขาดของโรงเรียนที่ปฏิบัติงานต่างก็มีสภาพการจัดกิจกรรมสร้างเสริมการอ่านโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่แตกต่างกัน คือ การจัดกิจกรรมการเล่านิทาน การจัดกิจกรรมสัปดาห์ห้องสมุดการจัดนิทรรศการ และการประกวดการอ่านและการเขียน ส่วนปัญหาการจัดกิจกรรมสร้างเสริมการอ่านมากที่สุด คือ ด้านงบประมาณ รองลงมา คือ ด้านบุคลากร ด้านวัสดุ และด้านสถานที่ตามลำดับ คุรุบรรณารักษ์ที่สำเร็จการศึกษาสาขาวิชา ประสบการณ์ในการทำงานและโรงเรียนที่ปฏิบัติงานต่างก็มีปัญหาการจัดกิจกรรมสร้างเสริมการอ่านมีแตกต่างกัน

วันทนี ฤกษ์ประพตติ (2540 : 79) ได้ศึกษา เรื่องการจัดการห้องสมุดโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า การจัดการห้องสมุดด้านงานบริหาร มีบรรณารักษ์ครูและนักเรียนขึ้นตรงต่อผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการ บรรณารักษ์และผู้บริหารเป็นคณะกรรมการห้องสมุด อาคารตั้งอยู่ในที่สะดวกและเหมาะสม มีการติดตามและประเมินผล ด้านงานเทคนิค บรรณารักษ์จัดหาวัสดุสารนิเทศ และหนังสือเป็นไปตามหลักสูตรและนโยบายของโรงเรียน ห้องสมุดใช้ระบบทศนิยมดิวอี้ ด้านงานบริการเน้นบริการให้อ่าน การยืม – คืนหนังสือ การตอบคำถามช่วยค้นคว้าสารสนเทศและการแนะนำหนังสือใหม่ ส่วนปัญหาในการจัดการห้องสมุดด้านงานบริหาร ผู้บริหารจัดสรรงบประมาณให้แก่ไม่เพียงพอ และบรรณารักษ์ไม่มีคุณสมบัติบรรณารักษศาสตร์ ด้านงานเทคนิคการซ่อมหนังสือและการสำรวจบำรุงรักษา ขาดบุคลากรดูแลและอุปกรณ์ไม่เพียงพอ ด้านงานบริการ การยืม - คืนหนังสือมีเวลาจำกัดให้ผู้รับบริการค้นหาเองและบุคลากรในโรงเรียนไม่ช่วยส่งเสริมกิจกรรมห้องสมุด

ประภาภรณ์ เทศประสิทธิ์ (2541 : 65) ได้ศึกษา เรื่อง การดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2540 พบว่าปัญหาการดำเนินงานห้องสมุด โดยรวมมีปัญหาในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านบริการมีปัญหามากที่สุด คือ ผู้บริการไม่มีความรู้เรื่องการใช้ห้องสมุด รองลงมา ได้แก่ด้านอาคารสถานที่ คือ ที่ตั้งห้องสมุดไม่เอื้อต่อการขยายตัว และด้านวัสดุ คือ หนังสือพิมพ์รับไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความคาดหวังของผู้บริหารและบรรณารักษ์ต่อการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนขยายโอกาสฯ ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีความคาดหวังมาก ได้แก่ ด้านงานเทคนิค คือ ควรสำรวจความต้องการหนังสือที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนรองลงมา ได้แก่ ด้านงานบริการ คือ คัดเลือกรายชื่อหนังสือและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เข้าห้องสมุด และด้านงานบริหาร คือ กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของห้องสมุด

อมรรัตน์ ศรีปทุมานุรักษ์ (2543 : 61) ได้ศึกษา เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบสภาพห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิกับเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2535 พบว่า สภาพห้องสมุดโรงเรียนให้ด้านการปฏิบัติงานบรรณารักษ์ส่วนใหญ่ไม่ได้ปฏิบัติงาน คือ การเลือกและจัดหาวัสดุสารนิเทศเข้าห้องสมุด การจัดทำบรรณารักษ์ ลากการจัดทำบรรณานุกรมเฉพาะเรื่อง ส่วนการเปรียบเทียบสภาพห้องสมุดโรงเรียนที่ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำแยกตามขนาดโรงเรียน ด้านปัจจัยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านบุคลากร คือ คณะกรรมการห้องสมุดและบรรณารักษ์ ด้านวัสดุสารนิเทศ คือ หนังสือพิมพ์ ด้านอาคารสถานที่ คือ ขนาดห้องสมุด ด้านครุภัณฑ์ คือ

ที่วางหนังสือพิมพ์ และเปรียบเทียบสภาพห้องสมุดโรงเรียนกับเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา คือ จำนวนบรรณารักษ์นักเรียนช่วยงานห้องสมุด เอกสารหลักสูตร หนังสือแบบเรียน ขนาดห้องสมุดสภาพห้องสมุด งบประมาณ บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการห้องสมุด การจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปีของบรรณารักษ์ การปฏิบัติงานบริการของบรรณารักษ์ การจัด กิจกรรมส่งเสริมการอ่านการมอบหมายให้นักเรียนช่วยงานห้องสมุด และบทบาทหน้าที่ของ นักเรียนช่วยงาน อุปกรณ์ซ่อมหนังสือ ด้านการดำเนินงาน ได้แก่ บทบาทและหน้าที่ในการปฏิบัติงานบรรณารักษ์ในงานเทคนิคและการจัดกิจกรรมรายเดือน

อุรารัตน์ วงศ์ศิลป์ (2538 : 78) ได้ศึกษา เรื่อง บทบาทในการสนับสนุนห้องสมุดโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ทั้งผู้บริหารโรงเรียนและครูบรรณารักษ์เห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครมีบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการสนับสนุนห้องสมุดโรงเรียนในระดับปานกลางและมีบทบาทที่ควรปฏิบัติในระดับมากแต่เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อบทบาททั้ง 5 ด้าน แล้วพบว่าทั้ง 2 กลุ่มมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ ทั้งสองกลุ่มยังมีความเห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทที่ปฏิบัติจริงและควรปฏิบัติในด้านกิจกรรมนักเรียนสูงกว่าบทบาทด้านอื่น ๆ

ชนะ พรพิมลวงศา (2543 : 82) ได้ศึกษา เรื่องบทบาทของผู้บริหารในการบริหารห้องสมุดโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและบุคลากรห้องสมุดมีทัศนคติต่อบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการบริหารงานห้องสมุดโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีทัศนคติว่าผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทในระดับมากในด้านการให้แรงกระตุ้น นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบุคลากรห้องสมุดมีทัศนคติอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ผู้บริหารโรงเรียนและบุคลากรห้องสมุดในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กและขนาดกลาง มีทัศนคติต่อบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการบริหารงานห้องสมุดโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ ไม่แตกต่างกัน ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีทัศนคติต่อบทบาทของ ผู้บริหารในการบริหารงานห้องสมุดโรงเรียนไม่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับบุคลากรห้องสมุดในโรงเรียนทั้งสามขนาดมีทัศนคติไม่แตกต่างกัน

สุรเดช เวียงสีมา (2541 :67) ได้ศึกษา เรื่อง การจัดมุมหนังสือ และห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ตามมาตรฐานขั้นต่ำห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2535 พบว่า ผู้บริหารการประถมศึกษา ศึกษาพิเศษ ผู้บริหารโรงเรียน และครูทำหน้าที่บรรณารักษ์ มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือโครงการจัดมุมหนังสือและห้องสมุดโรงเรียนทำให้โรงเรียนมีห้องสมุดสำหรับใช้ในกิจกรรมการ

เรียนการสอน และใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอน ส่วนสภาพการจัดห้องสมุดตามมาตรฐานขั้นต่ำห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2535 โดยรวมพบว่า ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานทุกด้าน ด้านปัจจัย พบว่า ข้อที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดประเภทหนังสือสำหรับนักเรียนที่มีอยู่ในห้องสมุด ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ครูทำหน้าที่บรรณารักษ์มีเวลาปฏิบัติงานห้องสมุดต่อสัปดาห์ ด้านการดำเนินงาน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ครูทำหน้าที่บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมอบหมายงานให้นักเรียนช่วยงานห้องสมุด ด้านผลที่ได้รับ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ จำนวนนักเรียนมาใช้ห้องสมุดโดยเฉลี่ยต่อ 1 วัน

จารุวรรณ จันทราศรี (2541 : 75) ได้ศึกษา เรื่องการใช้ทรัพยากรสารนิเทศเพื่อประกอบการสอนของครูในโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตอำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนแบบใช้สื่อการสอน แหล่งสารนิเทศที่ครูส่วนใหญ่ใช้คือ ทรัพยากรสารนิเทศห้องสมุดด้านการใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในการใช้ห้องสมุด ความถี่ในการใช้ห้องสมุดโรงเรียนตนเอง 1 ครั้งใน 1 สัปดาห์หรือไม่ได้ใช้เลย การใช้ห้องสมุดเข้าใช้เวลาราชการมากและเข้าใช้ห้องสมุดเพื่อการอ่าน / ค้นคว้าในช่วงเวลาวันหยุดราชการมาก ในด้านการใช้ทรัพยากรสารนิเทศจำแนกตามวัตถุประสงค์โดยรวมปานกลางทุกวัตถุประสงค์ จะใช้หนังสือพิมพ์และวารสารระดับมากที่สุด ส่วนเพื่อประกอบการสอน / เตรียมการสอนจะใช้คู่มือครูและหนังสือแบบเรียนมากเมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน ระดับชั้นที่สอน วิธีการสอน และกลุ่มวิชาที่สอน พบว่า มีการใช้ทรัพยากรสารนิเทศไม่แตกต่างกันเกือบทุกประเภท ยกเว้นระดับชั้นที่สอนที่มีความแตกต่างกันอย่างมีสำคัญทางสถิติ

ยุทธนา เต่านารี (2544 : 63) ได้ศึกษา เรื่องบริการและกิจกรรม ของห้องสมุดโรงเรียนต้นแบบสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา พบว่าห้องสมุดโรงเรียนต้นแบบ ส่วนใหญ่มีลักษณะห้องสมุดเป็นอาคารเรียนขนาด 1-2 ห้องเรียน ส่วนวัสดุสารนิเทศส่วนใหญ่วัสดุตีพิมพ์มีหนังสืออ้างอิงครบทุกแหล่ง แต่ไม่มีวัสดุอิเล็กทรอนิกส์ ส่วนปัญหาการจัดบริการและกิจกรรม ส่วนใหญ่มีปัญหาด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่และครุภัณฑ์ ด้านวัสดุสารสนเทศด้านผู้ใช้และด้านอื่น ๆ ได้แก่ ระยะเวลาในการจัด และขาดงบประมาณ ส่วนข้อเสนอแนะการจัดบริการและกิจกรรม พบว่า ด้านบุคลากร ควรจัดสรรบุคลากรช่วยงานห้องสมุด และควรสนับสนุนครูบรรณารักษ์ ควรจัดสรรงบประมาณปรับปรุงห้องสมุดหรือขยายห้องสมุดโดยใช้ห้องเรียนที่ไม่ได้ใช้งานประจำ ด้านวัสดุสารนิเทศ ควรจัดสรรงบประมาณให้ห้องสมุดมีอำนาจในการจัดซื้อวัสดุและอุปกรณ์ในการจัดบริการและกิจกรรมได้เอง ด้านผู้ใช้ ควรให้มีการเรียนการสอนการใช้ห้องสมุดสำหรับนักเรียนให้ได้รับความรู้พื้นฐานในการใช้ห้องสมุด

ด้านอื่น ๆ ควรจัดสรรงบประมาณนอกเหนือการจัดซื้อวัสดุสารนิเทศเพื่อใช้ในการจัดบริการและ กิจกรรม

สรุปผลการศึกษางานวิจัยในประเทศ พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนมีส่วนสำคัญที่จะช่วย ส่งเสริมการอ่าน โดยการจัดให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานของห้องสมุด และเป็นแหล่งรวบรวม ทรัพยากรสารนิเทศหลากหลายและทันสมัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นศูนย์กลาง การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและส่งเสริมการอ่าน ตลอดจนศูนย์กลางการเรียนการสอนอย่างแท้จริง แต่ปัจจุบันการจัดการและการบริหารงานห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษายังไม่บรรลุตาม วัตถุประสงค์ดังกล่าวมีสาเหตุเพราะขาดการส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จึงทำให้พบ ปัญหาคล้าย ๆ กันเสมอ เช่น ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ด้าน บุคลากร เป็นต้น

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

โมซิค (Mocek, 2003 อ้างถึง นวกรณ์ ชังบุคดา, 2548 : 77) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพล ของพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาต่อผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านของนักเรียน โดยใช้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า คะแนนในการอ่านของนักเรียนไม่ดีขึ้นนับตั้งแต่เริ่ม มีการทดสอบ แต่มาตรฐานการอ่านออกเขียนได้ยังคงเพิ่มขึ้น ซึ่งนักเรียนพยายามที่จะค้นหาแนวทาง ในการสอนการอ่านให้นักเรียนและความต้องการเพื่อที่จะอธิบายเพิ่มขึ้นโดยการรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับงานวิจัย ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือ 2 แบบ คือ ตัวบ่งชี้พฤติกรรมภาวะผู้นำในการอ่านของ ครูใหญ่ และตัวบ่งชี้พฤติกรรมภาวะผู้นำในการอ่านของผู้บริหาร ซึ่งตัวบ่งชี้ทั้งสองถูกนำมาหา จำนวนพฤติกรรมภาวะผู้นำในการอ่านของผู้บริหารทางสถิติ ผู้วิจัยวิเคราะห์ระดับพฤติกรรมภาวะ ผู้นำผู้นำของผู้บริหารที่มีความสัมพันธ์กับผลการทดสอบของนักเรียน ถึงแม้ว่าผู้วิจัยไม่สามารถ ได้แย้งสมมติฐานใดแต่สิ่งหนึ่งที่พบคือความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างการพัฒนา ห้องสมุดกับค่าเฉลี่ยของนักเรียนเกรด 8 การค้นพบครั้งนี้มีข้อจำกัด และมีข้อเสนอแนะเห็นว่าถ้า มีการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนอาจจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ในการอ่านของนักเรียนแตกต่างกัน

นวาโนสกี (Nwanosike, 1990 : p 2286-A) ได้ศึกษากลยุทธ์เพื่อการปรับปรุงทรัพยากร ของห้องสมุดมัธยมศึกษาในประเทศคาเมอรูน โดยสำรวจสภาพทรัพยากรของห้องสมุด ได้แก่ หนังสือวารสาร โสตทัศนวัสดุ สภาพห้องสมุด วัสดุอุปกรณ์ การเงิน การจัดการและการบริหาร พบว่า ด้านทรัพยากรห้องสมุดโรงเรียนทั้งหมดที่ทำการศึกษขาดแคลนทรัพยากรเป็นอย่างมาก ได้แก่ หนังสือ ทรัพยากร นิตยสาร วารสาร และโสตทัศนวัสดุ ห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มี โต๊ะทำงานของบรรณารักษ์ที่เหมาะสม ขาดที่นั่งอ่านหนังสือ และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ รวมทั้งขาดวัสดุอุปกรณ์พื้นฐานที่ใช้งานห้องสมุด ด้านบุคลากรห้องสมุดโรงเรียนทั้งหมดขาด

บุคลากรที่มีวุฒิทางบรรณารักษศาสตร์ และจำนวนมากที่บรรณารักษ์ทำงานเต็มเวลาและด้านงบประมาณห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่ได้รับงบประมาณไม่เพียงพอในการดำเนินงานห้องสมุด และบางโรงเรียนเท่านั้นที่ได้รับงบประมาณเพียงพอในการดำเนินงาน

ชอร์ (Shaw. 1991 : 19 - 28) ได้ศึกษาเกี่ยวกับห้องสมุดโรงเรียนในประเทศภูฏาน พบว่า ในประเทศภูฏานเริ่มจะมีห้องสมุดโรงเรียนขึ้นเมื่อ 5 ปีที่ผ่านมาเอง ผู้ที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์คือผู้สอนในโรงเรียนคนใดคนหนึ่ง ครูบรรณารักษ์บางคนได้อบรมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานห้องสมุดได้ถูกต้องตามหลักวิชาแต่ยังมีครูบรรณารักษ์อีกส่วนหนึ่งที่ไม่ผ่านการอบรม ซึ่งครูเหล่านั้นได้จัดห้องสมุดไปตามความคิดของตน ซึ่งไม่ตรงกับหลักวิชาอย่างใด ด้านบุคลากรมีเพียงครูบรรณารักษ์ปฏิบัติงานเพียงคนเดียวต้องอาศัยรับสมัครอาสาสมัครนักเรียน อาสาสมัครช่วยงานมากทำงานในช่วงที่นักเรียนมีเวลาว่าง การขาดแคลนบุคลากรในห้องสมุดทำให้เกิดปัญหาในช่วงเวลาที่ครูผู้สอน พานักเรียนเข้ามาใช้ห้องสมุด ซึ่งครูบรรณารักษ์ไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง ครูผู้สอนเองที่ไม่เอาใจใส่ดูแลนักเรียนของตนทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรของห้องสมุดในบางครั้ง

ซิงห์ (Singh. 1994 : 2369 – A) ได้ศึกษาเปรียบเทียบห้องสมุดโรงเรียนนานาชาติ โดยสร้างขอบข่ายของงานเพื่อนำขอบข่ายของงานที่สร้างนี้ไปใช้กับห้องสมุดโรงเรียนนานาชาติ โดยหาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพเศรษฐกิจ สังคม กับสภาพแวดล้อมของห้องสมุดเป็นตัวสนับสนุนการดำเนินงานห้องสมุดให้พัฒนาขึ้น ผลการวิจัยพบว่า

1. ห้องสมุดส่วนใหญ่ยังเป็นศูนย์กลางของแหล่งค้นคว้า
2. ไม่มีการกำหนดบทบาทพื้นฐานของบุคลากร
3. โสตทัศนวัสดุที่มีในห้องสมุดประมาณร้อยละ 25
4. พบความสัมพันธ์อย่างมากระหว่างห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษากับรายได้ของประเทศ

5. ปัจจัยที่สนับสนุนการเติบโตของห้องสมุดโรงเรียน ได้แก่ เงินทุนสะสมต่าง ๆ บทบาทขององค์กรกลาง การศึกษาและการฝึกอบรมครูบรรณารักษ์ การขาดแคลนบุคลากรที่ชำนาญงานปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพบรรยากาศภายในห้องสมุด

บัทเลอร์ (Butler. 1992 : 422) ได้ศึกษาสิ่งที่เอื้ออำนวยในการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาในรัฐนิวเฟาส์แลนด์ โดยทำการศึกษาความเพียงพอ และผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

1. ควรจัดหางบประมาณหรือกองทุนเพิ่มขึ้น เพื่อปรับปรุงการให้บริการ

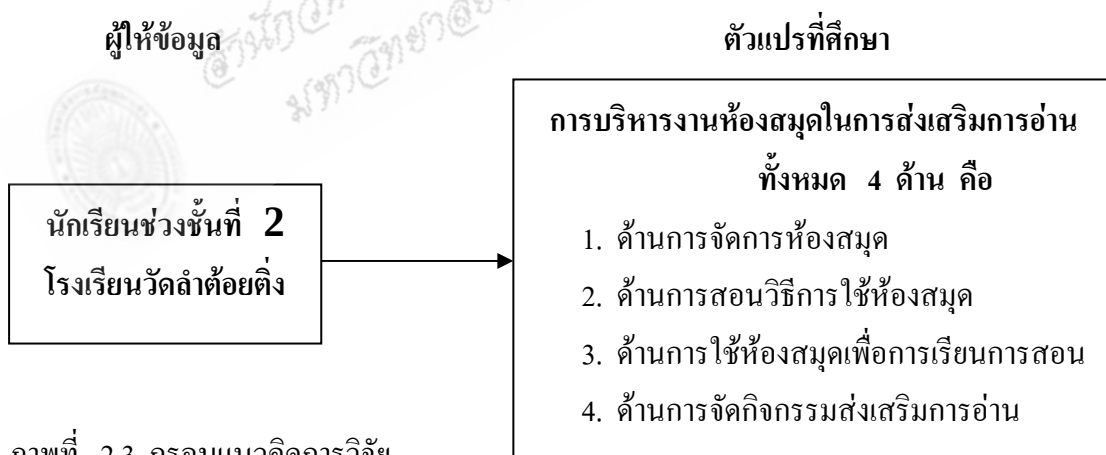
2. ควรเปลี่ยนแปลงระบบบุคลากรใหม่ เพื่อให้ทุกโรงเรียนมีศึกษานิเทศก์ที่ปฏิบัติงานเต็มเวลาหรือบางเวลาคอยดูแลกิจการห้องสมุด
3. โรงเรียนควรกำหนดแนวทางการใช้เงินบำรุงห้องสมุดให้ชัดเจน เพื่อหลีกเลี่ยงการนำไปใช้ในทางอื่น
4. งบประมาณประจำปีของห้องสมุดควรได้รับเพิ่มขึ้นทุกปี
5. คณะกรรมการห้องสมุดควรจัดหาแหล่งทรัพยากร เพื่อเป็นศูนย์กลางกลุ่มโรงเรียน เพื่อนำให้ครูสามารถเข้าถึงทรัพยากรนั้นได้

สรุปผลการวิจัยในต่างประเทศ พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จะช่วยพัฒนาการเรียนการสอนและส่งเสริมนิสัยรักการอ่านแต่การดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนยังพบปัญหาหลายด้าน เช่น ด้าน บุคลากร ทรัพยากรสารสนเทศ งบประมาณ ที่ไม่สามารถจะพัฒนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ได้

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การอ่านมีความสำคัญที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมได้ แต่การอ่านมิใช่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ต้องอาศัยการจูงใจ การกระตุ้นและการแนะนำ โดยการจัดแหล่งวัสดุการอ่าน ได้แก่ การจัดการห้องสมุดให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานของห้องสมุดโรงเรียน การสอนและการนำวัสดุการอ่านไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ได้แก่ การสอนวิธีการใช้ห้องสมุด และการใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่หลากหลายเพื่อให้เกิดการอ่าน จนกระทั่งพัฒนาถึงขั้นอ่านเป็นนิสัย

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการบริหารงานห้องสมุดในการส่งเสริมการอ่านของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนวัดลำด้อยต้ง สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร แนวคิดของกรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ (2545 :11) โดยศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านการจัดการห้องสมุด ด้านการสอนวิธีการใช้ห้องสมุด ด้านการใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอน และด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร